

Національний університет "Острозька академія"
Факультет романо-германських мов
Кафедра англійської філології

Кваліфікаційна робота

магістра

на тему:

Жанрово-стилістичні особливості перекладу роману Ф. Флег
"Смажені зелені помідори в кафе "Зупинка" з англійської на українську

Виконала: студентка 6 курсу, групи МА-61
спеціальності: 035 Філологія
спеціалізації: германські мови та літератури
(переклад включно), перша – англійська

Москвич Владислава Юріївна

(прізвище та ініціали)

Керівник доктор політичних наук, професор

Худолій А.О.

(прізвище та ініціали)

Рецензент _____

(прізвище та ініціали)

Роботу розглянуто і допущено до захисту
на засіданні кафедри англійської філології
протокол №__ від “__” _____ 2021 р.
Зав.кафедри _____ Анатолій ХУДОЛІЙ

Острог 2021

2

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЛІТЕРАТУРНОГО ПЕРЕКЛАДУ.	8
1.1 Генеза дослідження основних характеристик літературного перекладу	8
1.2 Теоретичний огляд особливостей стилю та жанру при перекладі літератури	27
РОЗДІЛ 2. ЖАНРОВО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ РОМАНУ Ф. ФЛЕГ	35
2.1 Лексико-граматичний рівень аналізу перекладу (культурний та історичний аспекти).....	35
2.2 Аналіз перекладу основних стилістичних вербалізаторів (лексико-граматичний аспект)	45
2.3 Техніки переносу жанру та стилю із мови оригіналу в мову перекладу (стилістичний аспект)	57
ВИСНОВКИ	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	67

3

ВСТУП

По правді кажучи, сфера літературного перекладу здавалося б ніколи не

вичерпає свого дослідницького потенціалу. Скільки б не створювалося з кожним днем все сучасніших літературних новинок, скільки б не проводилося наукових досліджень, форумів, конференцій, лекцій та семінарів, літературний переклад таки знаходить шляхи як заінтригувати та вмотивувати на все численніші академічні дослідження.

Відомо, що переконливі, обґрунтовані та логічні літературні тексти вимагають надскладних зусиль від автора, проте й перекладацька праця далеко не така легка як могло б здатися на перший погляд. Продукт перекладача це не тільки нова варіація на тему тексту мови оригіналу, а й власне особливе бачення, з урахуванням численних культурних особливостей, діалектів, крилатих виразів, жанру та стилю. Тому саме способам та технікам відтворення жанру та стилю і присвячена ця наукова праця.

Звичайно, що переклад – це перероблення оригінального тексту. Кожне таке втручання, якими б не були його наміри, відображає певне ідеологічне наповнення та скеровує функції літератури у певному напрямі. Це свого роду маніпуляція заради влади, яка в позитивному аспекті може сприяти розвитку літератури та суспільства. Перекладачі вводять нові поняття, нові жанри, розробляють нові техніки та усе це веде до того, що історія перекладознавства накладається на історію літературних інновацій. Проте з іншого боку переклад здатен пригнічувати, спотворювати та стримувати розвиток. В епоху наростаючої сили маніпуляцій будь-якого виду, вивчення дещо маніпулятивних процесів літератури, прикладом яких слугує переклад, допоможе поглибити знання про світ у якому живе людство.

Окрім того, дякуючи тяжінню світовою спільноти до інтеграції відбувається жвавий обмін знаннями між різними галузями, зокрема все нові надходження з кіноіндустрії та літературні новинки із Заходу зумовлюють нестримний розвиток перекладознавства. А будь-яка сфера беззаперечно вимагає розуміння з боку іншомовного партнера, тому локалізація та

адекватність перекладу потребує значних зусиль. Відомо багато ситуацій, коли

перекладач зіштовхується з певними концепціями та реаліями, які невідомі українським читачам, або й які взагалі не мають відповідників в українській мові. З цього випливає безліч складнощів локалізації а також величезна потреба якомога стисліше відтворити сенс повідомлення водночас врахувавши культурні, діалектні та безліч інших аспектів. Беззаперечним фактом є те, що дуже часто виникає потреба жертвувати стислістю, докладно описуючи конкретні лексичні одиниці. Також доводиться заміняти лексеми, які лише частково подібні до українських, тим самим викривлюючи зміст повідомлення.

Більше того, як це не прикро, але літературний переклад починає дещо поступатися перекладу технічному та науковому. Частково через всесвітню глобалізацію та розвиток новітніх технологій. Із цими словами перегукуються рефлексії професорки Марини Новикової: “Закінчується (на наших обширах і в наш час - чи тимчасово?) доба світобудовного перекладу, починається - перекладу “технологічного”. (...) Через десяток років ніхто й не зрозуміє, навіщо, рятувати культуру і національний дух, ішли - в переклад” [1]. В результаті ‘світобудовний’ переклад таки вимагає подальших досліджень та напрацювань.

Плідними українськими дослідниками художнього перекладу є В. Коптілов [38], Селіванова [41], Совпенко [42], Литвин [36], Володіна [33], М. Рильський, праці Г. Кочура, Кальниченко [36] та ін. Зарубіжними дослідниками теми стилістики і жанру у перекладі є Андерман і Роджерс [1], Огден і Річардс [21], Біель [5], Свейлз [Swales], Міллер [17], Баснетт [Basnett McGuire], Ніда [20], Ньюмарк [19], Драєр [10] та ін.

Актуальність теми дослідження зумовлена невідкладною необхідністю детально проаналізувати особливості художнього перекладу, проблеми та способи їх вирішення, адже художній переклад це галузь яка не припиняє розвиватися та не втрачає свого впливу на інші мовознавчі галузі. Проблеми пошуку відповідників та альтернативних варіацій перекладу жанрово стилістичних маркерів зумовлюють численні дослідження у сфері літературного перекладу. Тим більше, що український художній переклад який почав

розвиватися з ХІХ століття (одночасно з українською літературною мовою), нищівно підданий численним видам цензури та різноманітним обмеженням потребує детального вивчення, а також збагачення новими техніками.

Об'єктом дослідження виступають жанрово-стилістичні особливості роману 'Смажені зелені помідори в кафе 'Зупинка', котрі формують його жанрові кордони, в той час як **предметом дослідження** є специфіка відтворення жанру та стилю при перекладі роману з англійської мови на українську. А саме, різні перекладацькі прийоми та способи трансформації сенсу, а також стратегії передачі стилю та жанру.

Практичним матеріалом для дослідження слугують оригінальний англійський текст роману 'Смажені зелені помідори в кафе 'Зупинка', Фенні Флег, 1987 року видання та його переклад на українську Дар'ї Петрушенко, 2016 року видання.

Метою даного дослідження є ідентифікування жанрово-стилістичних особливостей обраного роману та способів їх відтворення в англо-українському перекладі. Реалізація поставленої мети передбачає виконання таких **завдань**:

- Розглянути основні теоретичні засади літературного перекладу -
Подати рівневу структуру аналізу перекладу
- Подати теоретичний огляд основних характеристик стилю та жанру у
контексті літературного перекладу
- Дослідити лексику в контексті перекладу
- Проаналізувати особливості перекладацьких трансформацій -
Дослідити техніки відтворення жанру та стилю в перекладі

При написанні роботи були використані як емпіричні так і теоретичні **методи дослідження** гіпотези та припущення, історичний метод для окреслення генези вивчення питання художнього перекладу та системний підхід до аналізу історико-культурного поля концепції перекладу роману. Перша частина дослідження має описовий характер, виконаний на основі наукової літератури: підручників, статей, електронних ресурсів тощо. Теоретична частина роботи це

також опис культурного та соціального контексту епохи в яку був написаний роман. Друга частина дослідження полягає в аналізі жанрово-стилістичного наповнення та перекладацьких технік. Для цього був використаний метод порівняння лексичних структур англійської та української мови, метод порівняння різних перекладів тексту на українську та аналіз і синтез при формулюванні тверджень та висновків. В результаті були використані такі методи:

- Аналіз наукової літератури
- Культурологічний аналіз
- Класифікація стилістичних та лексичних маркерів
- Порівняльний аналіз текстів оригіналу (‘Смажені зелені помідори в кафе ‘Зупинка’, Фенні Флег, 1987 р.) та перекладу (Дар’ї Петрушенко, 2016 року видання)

Наукова новизна дослідження полягає у спробі окреслити якість передачі жанрово-стилістичного наповнення з мови оригіналу в мову перекладу. Також дослідження дає можливість вивчити способи вираження мовного расизму в американській та українській культурі, а також дозволяє побачити порівняльне відношення обох культур до цієї гострої соціальної проблеми.

Практичне значення дослідження. Дане дослідження може бути використане в майбутніх розробках по темі перекладу, зокрема жанрово стилістичного наповнення перекладу та його політкоректності. Окрім того, класифікації та техніки, які були використані в роботі можуть бути основою для подальшої оцінки якості перекладу з англійської на українську мову.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження висвітлено в 1-одній публікації: стаття у збірнику міжнародної науково-практичної інтернет-конференції ‘Лінгвокогнітивні та соціокультурні аспекти комунікації’, 10 листопада, 2021 року. На публікацію до збірника була подана стаття на тему ‘Іронія як культурний феномен на прикладі роману Ф. Флег ‘Смажені зелені помідори в кафе ‘Зупинка’.

Щодо **структури дослідження**, робота складається з 70-ти сторінок. У **вступі** подано короткі відомості про сучасний розвиток сфери перекладу, перелічені відомі дослідники як в Україні так і за кордоном. Стисло окреслена актуальність даного дослідження, об'єкт, предмет, мета, практичний матеріал, методи, які були використані у дослідженні, наукова новизна, практичне значення, апробація та структура дослідження.

У **першому розділі** розглянуто основні теоретичні засади літературного перекладу, подані декілька його визначень, типи, види та класифікації за різними ознаками. Також описана рівнева структура аналізу перекладу. Щодо основних характеристик стилю та жанру в літературному перекладі то вони теж подані у цьому розділі. В останньому підрозділі подана коротка характеристика стилю белетристики.

У **другому розділі** була здійснена спроба аналізу лексики на встановлення культурного та історичного контексту. Були проаналізовані особливості перекладацьких трансформацій в лексико-граматичному аспекті та техніки відтворення жанру та стилю в стилістичному аспекті.

У **висновках** подані заключні думки про дослідження.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЛІТЕРАТУРНОГО ПЕРЕКЛАДУ

1.1 Генеза дослідження основних характеристик літературного перекладу

Ще в епоху *античності* письменники Давнього Риму (III-I ст. до н.е.) займалися перекладом визначних творів давньогрецької літератури. Енній перекладав трагедії, Теренцій і Плавт – комедії, і навіть лірика Сапфо піддавалася перекладу вченого Катулла. Потрібно також зазначити політичного діяча та оратора Цицерона, який перекладав фрагменти давньогрецької публіцистики – промови Есхіна та Демосфена а також прагнув надати теоретичний ґрунт перекладацькій практиці тих часів. Ієронім Софронік

вирізняється серед перекладачів *Середньовіччя*. Його здобутками є обґрунтування завдань перекладу, адже він виступав проти довільності і дослівності. Збереження в перекладі своєрідності, сили та грації були його основними вимогами. А от Ніклас фон Віле, перекладач епохи Відродження був натомість прихильником дослівного перекладу [37].

В епоху *Класицизму* виникають ‘прикрашальні’ переклади, де викидалося усе, що не подобається і додавалося усе, що до смаку читачам. Переробка ‘Іліади’ Гомера французьким перекладачем У. де ля Моттом у 1974 була саме таким випадком. В епоху Просвітництва цю теорію було відкинута. Тоді вимагалось відтворення справжніх форм та барв оригіналу, його характер і притаманну йому поетичну манеру. Німецький перекладач Й.Ф. Гердер реалізовував ці положення [37].

Визначну роль у розвитку перекладу відіграла доповідь Ф. Шляйєрмахера ‘Про різні методи перекладу’, яка була виголошена у 1813 р. У ній він виокремив три ступені наближення перекладу до оригіналу. Перший – парафраз або переклад своїми словами. Він не дає розвинути ірраціональності і додає певні елементи коментаря. Другий – імітація, метою якої є справити враження на читача, схоже на те, яке б отримав читач оригіналу. Третім ступенем є ‘справжній переклад’. Для його реалізації є два наступні шляхи:

9

1. Перекладач, примушуючи читача перекладу піти йому назустріч, залишає автора у спокої.
2. Перекладач залишає читача у спокої, але автора оригіналу змушує піти йому назустріч [43].

Також Шляйєрмахер наголошував на потребі різних перекладів одного й того самого художнього твору, адже кожен переклад матиме щось своє автентичне.

Багато перекладів українською мовою, зроблені в перші десятиліття 19 століття, були під значним впливом "Енеїди" І. Котляревського. Вони включали в себе переклад "Полтави" Пушкіна Євгеном Гребінкою та інші переклади, які

рясніли народною мовою і вульгаризмами. Саме у той час 'Слово о полку Ігоревім' було перекладено зі старослов'янської на українську [26].

І. Франко (1856-1916) першим в українській літературі продемонстрував неперевершений перекладацький професіоналізм. Він підходив до перекладу, з використанням наукового аналізу і художнього чуття. До Франка українські перекладачі перекладали лише європейських авторів. Франко був першим, хто почав перекладати авторів Сходу. У той час інші письменники почали перекладати з естонської, латиської, вірменської, грузинської та інших мов. На початку 20 століття були широко опубліковані українські переклади прози таких авторів, як Г.де Мопассан, К. Гамсун, Л. Толстой, Е. Золя, Едгар Алан По, А. Франс, Р. Кіплінг, Г. Ібсен та Б. Бьорнсон [26].

Економічні труднощі пострадянського, перехідного періоду позначилися на українських перекладачах літератури, які почали втрачати роботу через скорочення книговидавництва. Сьогодні знаменита традиція українського перекладу ще не відновлена, і в Україні не вистачає досвідчених літературних перекладачів. Ситуація з технічними українськими перекладачами набагато краща. Існує багато *визначень поняття переклад*, понад 40, проте вони дещо відрізняються за структурним, функціональним та семантичним підходом. Переклад це перетворення слова, тексту чи сенсу з однієї мови на іншу або з однієї мови на одну і ту ж мову або з однієї мови на одну 'чисту' мову, як сказав

10

би Вальтер Бенямін. Переклад, це не тільки перетворення тексту, а ще й перенесення явищ однієї культури в іншу, адже процес перекладу не відбувається у вакуумі, він є частиною культурного діалогу та розвитку [1].

Тим не менш, кожен може інстинктивно дати визначення перекладу, навіть якщо немає жодного класичного базового тексту, який би його визначав. Простими словами, переклад це інтеграція значення з тексту однієї мови в текст іншої мови для нової, а іноді й цілком невідомої аудиторії читачів. Це звучить так просто, але заковика в концепції значення, з якої Огден і Річардс (1960) виділили 24 види в їх 'Значенні знака', але які можливо підсумувати у двох: по

перше, повний сенс, з усім його багатством, його позначеннями і конотаціями, все, що сказав автор, іноді навіть з певними модифікаціями. По-друге, це повідомлення, прагматичний сенс, те що автор хотів аби відчули читачі. Отож, повне значення та посил тексту це дві основні складові роботи перекладача, між якими потрібно встановити точний зв'язок [21].

Базуючись на поняттях структурної лінгвістики та теорії трансформації, переклад це міжмовна комунікація, а сам процес перекладу складається з двох етапів – аналізу (розуміння повідомлення) і синтезу (творення повідомлення). Положення загальної теорії перекладу конкретизуються на базі двох мов, які взаємодіють між собою у процесі перекладу [33]. Після запропонованих визначень перекладу, буде логічно перейти до його основних принципів.

Етьєн Доле – визначний французький філософ і перекладач сформулював такі принципи перекладу:

1. Перекладач має досконало зрозуміти зміст оригіналу й наміри автора, якого він перекладає.
2. Від перекладача вимагається досконале володіння двома мовами задіяними у процесі перекладу.
3. Тенденція на дослівний переклад здатна перекрутити зміст оригіналу і зруйнувати красу образного вислову, тому її слід уникати.
4. Перекладачеві слід постійно прагнути розвивати менш розвинену мову.
5. Повне ідейно-художнє звучання подібне до першотвору мусить бути найбільшим досягненням [37].

Варто зазначити, що ці давні принципи є актуальними і в наш час. Якщо говорити про критерій взаємозв'язку з оригіналом, то існують такі різновиди перекладу - *дослівний та вільний переклад*. При дослівному перекладі перекладач механічно підставляє слова однієї мови як еквіваленти словам іншої мови зі збереженням граматичної конструкції. Вільний переклад вирізняється своєю формальною невідповідністю між мовою оригіналу та мовою перекладу, яка досягається передачею загального змісту відповідно до розуміння

повідомлення самим перекладачем [33].

Щодо *видів та типів перекладу*, точно так само, як всі письмові твори, які можна розділити на (А) художню літературу, образний опис неіснуючих людей і осіб, і (Б) нехудожню літературу, виклад знань про світ, так і переклад, який є динамічним відображенням людської діяльності, можна розділити на дві категорії, літературний переклад та нелітературний (технічний, загальний переклад тощо). Перший описує сферу розуму і мови, другий - сферу реальності і світу [1].

За *жанрово-стилістичною* приналежністю тексту виокремлюють:

1. Інформативний (офіційно-діловий, науково-технічний, газетно публіцистичний, переклад релігійних текстів).
2. Художній переклад [33]

Також науковці використовують класифікацію перекладу *за сферою спілкування*. Розрізняють : художній, науковий, технічний, юридичний, політичний, релігійний, побутовий та інші типи [33].

Теоретична база *художнього перекладу* на сьогоднішній день є достатньо дослідженою на відміну від інших стильових теорій. Головну ціль цієї галузі перекладознавства можна описати у трьох пунктах:

1. Пошук шляхів вдосконалення художнього перекладу новими розробками
2. Всебічне дослідження особливостей творчого процесу перекладу літературних творів
3. Розробка та класифікація принципів його аналізу та критерії літературних текстів [33].

Художній переклад — це переклад художньої літератури, тобто вихідним документом в цьому випадку є художній текст. До художнього перекладу входить переклад книг, оповідань, статей та будь-яких інших типів прози. Також сюди входить переклад віршів, сайтів, реклами тощо [28].

Переклад літератури дуже відрізняється від інших видів перекладу та має свої унікальні особливості. *Художній переклад* не тільки подає інформацію читачеві, він також виконує естетичну функцію. Ця комбінація має на мені вплинути на реципієнта на рівні емоцій та почуттів. Він має на меті відтворити оригінальну атмосферу роману, не перекладаючи його слово в слово. Гумор, іронія, гра слів, метафори розкриваються шляхом натяку, а не прямого пояснення, що і робить художній переклад складним. Саме з цих причин професійному перекладачеві художнього перекладу потрібно враховувати усі особливості тексту оригіналу та віднайти якісні способи передачі сенсу та емоційної складової [28].

Існує безліч теорій та моделей, що описують *художній переклад*, але вони не дають нам надто багато уявлення про те, що насправді відбувається, при перекладі художнього тексту з однієї мови на іншу. З одного боку, власні розповіді перекладачів про те, що вони роблять, настільки різноманітні, що з них важко зробити які-небудь загальні висновки. В результаті, викладання художнього перекладу міцно засноване на вивченні окремих випадків, і важко довести зв'язок між цим підходом і здатністю студентів добре перекладати. Особливістю перекладу є той факт, що іноземна репутація перекладеного тексту або вище, або нижче, ніж репутація оригіналу на батьківщині. Деякі дослідники перекладу схильні досліджувати випадки, коли текст, який отримав визнання на

13

батьківщині, залишається непоміченим за кордоном. Успішні випадки розглядаються як самоочевидні, і надмірна увага до них рідко заохочується [1]. При перекладі *художнього твору* потрібно враховувати масу чинників, з яких виокремлюють мету тексту, характер читача, або споживача продукту, культурні можливості самої мови, культурний аспект читача, мовні якості тексту оригіналу і перекладу та багато іншого. Головна складність мистецтва перекладу в тому, що дуже рідко значення слів однієї мови повністю відповідають значенням слів іншої мови, без урахування цілих скупчень думок та їх цілей [33]. Складно перекладати *художній текст*, який описує традиції, що належать до певних націй, адже часто мовних еквівалентів попросту не існує. Саме через це

синтаксичні та лексичні норми обох мов не завжди узгоджуються між собою, адже при дослівному перекладі художнього тексту порушується стиль викладу повідомлення.

Цей факт зумовлює певні характеристики процесу перекладу *художнього твору* а також результату перекладу, які можна систематизувати кількома тезами:

1. Слова оригіналу та мови перекладу не збігаються за змістом
2. Граматичні структури мов оригіналу та перекладу не є ідентичними
3. В першу чергу переклад повинен передавати повний сенс оригіналу
4. Переклад мусить містити таке саме емоційне наповнення як оригінал, тобто мати ідентичний емоційний вплив на читача.
5. Переклад повинен звучати природньо, аби читач навіть не відчув, що читає переклад а не оригінал [33].

Щодо останньої тези, то вона як жодна інша демонструє вагому роль рідної мови перекладача, якою можна природньо передати саме ту гаму почуттів, виражену у мові оригіналу. Ця істина стосується перш за все саме літературного перекладу. В результаті, переклад ніколи не буде якісним, якщо перекладач вільно не володіє мовою перекладу. Зрозуміти текст не становить проблеми, але

14

перекласти якісно з дотриманням усіх правил та особливостей мови буде складно. Окрім того перекладач мусить володіти історією, культурою, географією, побутом народу, адже він є не лише посередником між мовами, а й між культурами.

Більше того, в *художньому перекладі*, перекладачеві також доводиться звертати увагу на мовні форми. Який характер мають терміни та лексика (загальнонаціональний чи локальний), брати до уваги релігійне або ідеологічне забарвлення, яким чином лексика відображає особливості статі, віку та й навіть фізичного ставлення автора. Тобто у процесі перекладу *художнього твору* перекладач повинен володіти навичками міжкультурної комунікації та

культурної компетенції [33].

Саме тому фахівцям з *художнього перекладу* потрібно враховувати таку особливість перекладу як ментальність. *Інформація*, за словами Селіванової визначається як ‘сукупність знань, образів, відчуттів у свідомості людини чи штучному інтелекті, що надходять різними каналами передачі, переробляються та використовуються у процесі життєдіяльності людини та роботі комп’ютерних систем’ [40].

Інформація, її визначення та класифікація, є актуальними проблемами в сфері *художнього перекладу*. Наприклад, Виноградов зазначає, що інформація, яка є в оригіналі є інваріантною основою, яку в перекладі не потрібно міняти [32]. Під інформацією тут мається на увазі зміст, та усі смислові, жанрові, стилістичні, емоційно-експресивні та естетичні характеристики оригінального тексту, які потрібно передати в перекладі.

Вчені виокремлюють 3 види словесної інформації:

1. Семантичну – що, передає ставлення мовця до відомостей про навколишнє
2. Паралінгвістичну – що передає характеристики самого мовця, чи автора
3. Емоційно-естетичну - що має на меті вплив на читача [36]

15

Беручи до уваги структуру слова доцільно виокремити *екстралінгвістичний* (уявлення про явища) та *лінгвістичний* (службовий) тип інформації. До екстралінгвістичного типу відносяться факти, особливості, якості та стани, які є природними для різних форм природи та суспільства. До лінгвістичного типу належать рід, число та відмінок прикметників, деякі категорії займенників та неживі іменники [33]. Усі ці типи інформації мають безпосередній вплив на якість перекладу та стан розвитку цієї індустрії.

Теоретичні принципи точного перекладу та їх реалізація за допомогою різних засобів цільової мови свідчать про те, що референційні значення багатьох мовних одиниць можуть бути еквівалентно виражені за допомогою одиниць

одного і того ж рівня цільової мови. Наприклад, власні імена людей і більшість географічних назв, таких як слова міжнародного значення, можуть бути точно перекладені на рівні слів. Фразеологічні та ідіоматичні вирази і основна маса слів, що виражають специфічні національно обумовлені одиниці лексики, в основному перекладаються на рівні словосполучень і фраз. Хоча іноді лексичне значення ідіоми або одиниці певної національної лексики може бути точно перекладене на цільову мову за допомогою одного слова (коли воно міжнародне) [16]. Враховуючи усю перелічену масу складнощів, були виокремлені основні вимоги до художнього перекладу.

Перш за все, варто зазначити важливість *точності* художнього перекладу. Спотворення тексту оригіналу є дуже серйозною проблемою, адже дуже часто перекладачі, піклуючись про передачу відтінків сенсу та деталей, можуть додавати щось від себе, тим самим ризикуючи втратити чи відхилитися від основних положень тексту оригіналу. Також, при перекладі потрібно передати не тільки усі ідеї автора, а й емоційну складову та стиль викладу інформації [44]. Іншою важливою вимогою є *стислість*, адже багатослів'я непотрібне. Лаконічність викладу сприймається читачем найкраще [44].

Стислість повинна бути присутня, але ні в якому випадку не потрібно забувати про *ясність* викладу інформації. Складні, незрозумілі та двозначні

16

звороти використовувати небезпечно, адже ідея повинна бути максимально простою та зрозумілою.

Останньою вимогою художнього перекладу є *літературність*. Під збереженням літературності мається на увазі те, що переклад повинен бути у відповідності до норм літературної мови. Тобто він не має містити жодних чужих синтаксичних конструкцій оригінального тексту [44].

Вище були коротко окреслені основні характеристики художнього перекладу та навички необхідні для його досягнення. Далі, коротка довідка про стан цієї галузі в наш час.

Справедливо буде сказати, що прикладна лінгвістика була дещо більш

відкрита для перекладу, проте занадто часто прикладні лінгвісти звертаються до перекладу тільки в тому випадку, якщо вони вичерпали свої думки на рахунок викладання мови, оволодіння мовою та двомовності. Це може пояснити те, чому переклад ніколи не визнавався одним з базових мовних навичок і все ще має маргінальний статус у багатьох сучасних мовних відділеннях. Види діяльності, які більшою мірою відносяться до *художнього перекладу* і перекладознавства, - це творче письмо і вивчення літератури. Якщо ми приймемо цю точку зору на озброєння хоча б на деякий час, ми краще зрозуміємо, звідки беруться нинішні побоювання з приводу *художнього перекладу* [6].

Більше десяти років тому Боукер підрахував, що лише 3% книг, виданих у США, були перекладами. Дослідження, опубліковане Literature Across Frontiers у 2015 році, підтвердило, що переклад літератури для англійського та ірландського ринків відповідає цьому жалюгідному рівню. Проте незважаючи на такий низький показник, були певні обнадійливі ознаки того, що кількість літературного перекладу англійською мовою зростає [6].

Звіт LAF також підтвердив різноманітність мов оригіналу, коли мова йшла про переклад англійською та ірландською мовами. Шведська, голландська, норвезька, арабська та японська увійшли в десятку найкращих перекладених мов. Східноєвропейські мови, з іншого боку, були вкрай недостатньо представлені, в тому числі й українська [6].

17

Так само, як при перекладі англійською мовою часто ігноруються другорядні мови, так і літературний переклад інших мов є дуже нечастим. Європейська рада асоціацій літературних перекладачів повідомляє, що приголомшливих 80% усіх літературних перекладів у невеликих країнах здійснюється з англійської мови.

Переклад літератури з другорядної мови на другорядну є величезною проблемою у сфері художнього перекладу [6].

Підводячи підсумки, переклад, зокрема художніх текстів, - це дуже серйозна діяльність, по суті не менш важлива, ніж творче письмо або літературна критика. У підрозділі подано коротку історичну хроніку розвитку художнього перекладу як за кордоном так і в Україні. Подані декілька визначень художнього

перекладу, його типи та види, класифікація за різними ознаками, а також основні завдання, проблеми та мета. Також подані характеристики процесу перекладу, принципи, яких варто дотримуватися, окреслена важливість типів інформації у перекладі. Проаналізувавши інформацію, можна сказати, що художній переклад це сфера, яка потребує глибшого вивчення проблематики, адже сучасних професійних українських перекладачів не так багато, тому й сфера художнього перекладу дещо програє тому ж технічному.

1.1.1 Рівнева структура аналізу перекладу

Існує необхідність дослідити основні перетворення, які відбуваються на чотирьох головних рівнях аналізу перекладу в кожній мові: 1. Граматичний аналіз (структура речення та пунктуація), 2. Лексичний Аналіз (вибір слів, перенесення, запозичені слова), 3. Стилiстичний аналіз (стиль, стилістичні прийоми, такі як модуляція, еквівалентність, транспозиція тощо), 4. Прагматичний аналіз (важливість культурного контексту, ідіом і фразеологічних одиниць). Досліджуючи ці рівні один за одним і аналізуючи суттєві перетворення, які перекладачі зобов'язані виконувати при перекладі конкретного вихідного тексту у відповідний цільовий текст, можливо висвітлити основні проблеми, пов'язані зі складним процесом перекладу [5].

18

Граматичний аналіз текстів. Граматика - це те, що об'єднує текст і формує основу добре структурованого тексту. Ньюмарк стверджує, що "це також вказує, хто і що робить з ким, чому, де, коли, як" [19]. Завжди, коли справа доходить до аналізу граматики, потрібно виділяти дві основні гілки, які формують процес граматичного аналізу: морфологію і синтаксис. Порівняльний аналіз граматики змушує перекладача зосередитися на граматиці двох текстів, тобто на оригінальній версії та перекладі. Це величезне завдання і величезна відповідальність, яку перекладач бере на себе, тому що тексти складаються з декількох граматичних особливостей, таких як: структура речення, словотвір, пунктуація, переклад форми герундія і так далі і тому подібне, які унікальні для

кожної мови.

Структура речення. Іноді трапляються ситуації, коли при прочитанні двох версій одного і того ж тексту можна дійти до висновку, що ці мови надзвичайно різні за своєю структурою. Таке дуже часто трапляється, тому що сенс речення багато в чому залежить від порядку, в якому слова розташовані в реченні. Якщо розглянути форму англійських речень з точки зору того, де можуть зустрічатися слова і як слова і фрази можуть поєднуватися один з одним, можна побачити існування певних закономірностей в структурі речення [13].

Такі закономірності, як їх називає Франклін, присутні не тільки в структурі речення, але і у фразах, а також в словосполученнях, і зміна позиції одного слова може привести до повної зміни значення всього речення. "Проблему осмислення речення можна з користю розкласти на два окремі аспекти: синтаксис і семантику" [13].

Синтаксис - це область, яка регулює структурну цілісність елементів речення, щоб вони були синтаксично правильними, а семантика - це область, яка вивчає значення, передане цими структурами. Отже, саме структура речення або порядок елементів у реченні - одна з головних характеристик, яка робить мови настільки відмінними один від одного. Посилаючись на порядок слів або структуру речення певної мови, вчені часто конкретно посилаються на порядок суб'єкта, об'єкта і дієслова по відношенню один до одного, проте структура

19

речення в більш загальному плані відноситься до порядку будь-якого набору елементів, або на рівні речення, або всередині фрази [10].

Як вже згадувалося вище, в процесі аналізу принаймні двох версій одних і тих же текстів на двох різних мовах, можуть виникнути два види питань. Перше питання може бути простим: який порядок елементів у цих мовах? І оскільки є аж дві версії одного і того ж самого повідомлення, процес перекладу ускладнюється. Наприклад, можна задати питання як професійно перетворити структуру речення вихідної мови в цільову мову таким чином, щоб вона була практично прийнятною і не позбавленою сенсу для читачів цієї мови? Відповідь

на це питання проста - професійний перекладач володіє глибокими знаннями структури речення обох мов, що в результаті дає можливість подати якісний та успішний переклад [1].

Пунктуація. Ще одне важливе питання, яке потребує розгляду, - це пунктуація. А саме, пунктуація є одним з найважливіших аспектів письмової англійської мови, але все ж дуже часто їй не надається належного значення. Насправді, саме ця особливість писемності надає сенс написаному слову. Грубі пунктуаційні помилки можуть призвести до передачі помилкового сенсу, або ж до цілковитої зміни сенсу. Як вже згадувалося раніше, зміна порядку елементів речення може призвести до зміни значення, те ж саме відноситься і до пунктуації, тобто зміна пунктуації речення також може привести до зміни значення усього речення. Тому при перекладі тексту дуже важливо пам'ятати про важливість правильної пунктуації. Існує кілька розділових знаків, які є частиною всіх мов без винятку.

Однак, коли справа доходить до перекладу англійського тексту на будь яку іншу мову, в декількох випадках ціль використання розділового знака не збігається при передачі сенсу з вихідної мови на цільову. Незважаючи на цей факт, більшість перекладачів, як правило, дотримуються оригінального використання розділових знаків. Це відбувається тому, що перекладачі, як правило надзвичайно уважні до особливостей оригінальному тексту та намагаються передати повідомлення якомога точніше.

20

Лексичний аналіз текстів. Лексикологія - це область мови, яка вивчає слова. Вона тісно пов'язана з граматиною через те, що слово тільки тоді несе певний сенс, коли воно складається із звуків, пов'язаних між собою, і має граматичну форму. Коли ці два елементи об'єднуються разом, слово може передавати повідомлення. Існує тісний зв'язок між лексикологією і граматиною в тому сенсі, що лексикологія в мові позначає лексику або словник цієї мови, а граMATика позначає всі граматичні форми і правила, які перетворюють цей словник в більші одиниці, такі як фрази або речення. Зрозуміло, що мова не може існувати тільки за рахунок лексику, так як саме граMATика утворює скелет

мови. Граматичний аспект, а також семантичний аспект (значення, які передають слова) є найважливішими елементами структури мови [1].

Коли справа доходить до перекладу, лексика має надзвичайно велике значення. Перекладач, який взяв на себе відповідальність за переклад тексту з мови оригіналу на мову перекладу, повинен звернути особливу увагу на найменшу одиницю перекладу - слово. У процесі перекладу слів на основі їхніх зв'язків та поєднань одне з одним, плавно відбувається перехід до перекладу фраз, а потім речень. Проте обов'язково слід зважати на кінцеву мету перекладу - переклад сенсу.

Вибір слів. Правильний підбір слів створює багату, барвисту влучну мову, яка змушує читача відчувати себе емоційно та психологічно залученим до тексту. Всякий раз, коли справа доходить до перекладу текстів, перекладачі стикаються з важким завданням - вибором слів. Нелегко вирішити, яке слово найкраще передає повідомлення оригіналу, а також підходить в контексті мови перекладу, як лінгвістичному, так і культурному [1].

Переклад починається на рівні слів, тому перекладач стикається з вибором слів на найпершій стадії процесу перекладу. Обрані слова, повинні бути колоритними та влучними, так як саме їх буде читати читач, саме вони несуть сенс тексту, і саме вони роблять текст цікавим для читачів. Більше того, все ще існує спірне питання для вчених - Чи повинен перекладач бути вірним оригінальному тексту чи йому повинна бути надана свобода творчості?

21

Перекладач безумовно повинен віднайти креативні способи передати повідомлення вихідного тексту, щоб привернути увагу читачів і утримувати їхнє зацікавлення впродовж усього тексту. Вибір слів - це інструмент, який перекладач тримає в своїх руках, яким він повинен розумно користуватися, оскільки це має велике значення для якомога точнішої та привабливішої передачі сенсу з вихідної мови на мову перекладу.

Стилістичний аналіз текстів. Стилістика традиційно розглядається як область досліджень, в якій вивчаються методи відбору і реалізації мовних, екстралінгвістичних або художніх виразних засобів і прийомів в процесі

спілкування. Стилїстика - це галузь, яка в основному займається аналізом стилїстичних прийомів і лїнгвістичних засобів, які використовував автор. Процес перекладу в аспекті стилїстики пов'язаний з тим, як перекладачеві вдалося передати ці стилїстичні прийоми з вихідної мови на цїльову. В основї стилїстики знаходиться стиль [18].

Стиль. Стиль - це вивчення вибору слів, структури речення, стилїстичних прийомів і будь-яких інших прийомів або лїтературних елементів, які автор використовує для створення свого твору. У той же час аналіз стилю в процесі перекладу містить аналіз ідентичних особливостей. Для перекладача дуже важливо мати повне уявлення про стиль автора, щоб він міг виконати успішний переклад. Саме стиль визначає те, як автор описує події, персонажів, об'єкти, місця, ідеї і всі інші деталі, які формують текст. Крім того, стиль автора, переданий через кожне використане слово, фразу чи речення, підштовхує читача до емоційного залучення у вигадану, або й правдиву історію. Завдання перекладача полягає в тому, щоб зберегти цей стиль і передати його з тією ж інтенсивністю читачеві мови перекладу.

Дуже часто виникає плутанина між цими двома термінами: стилїстика і стиль. Однак слід уточнити, що стилїстика - це наука, що вивчає стиль, а сам стиль втілений в стилїстиці. Стиль не можна розглядати окремо від контексту, тому що він змінюється не тільки від ситуації до ситуації, але і залежить від середовища і ступеня формальності. Він може змінюватися від жанру до жанру,

22

від автора до автора або від періоду до періоду. Перекладачеві абсолютно необхідно володіти знаннями про різні стилі з різних жанрів, авторів і періодів, аби досягти успіху в процесі перекладу. У кожному випадку стиль вважається унікальним в тому сенсі, що всі ці лїнгвістичні особливості, мабуть, характерні для певного письменника [18].

Прагматичний аналіз текстів. У порівнянні з іншими розділами лїнгвістики, прагматика останнім часом виділяється як окрема галузь. Її можна описати як вивчення значення лїнгвістичних висловлювань для авторів і перекладачів. Прагматика була областю, яку означив і в подальшому вивчав

американський філософ Чарльз Морріс, а пізніше використовували такі логіки, як Рудольф Карнап. Прагматика вважається наукою, яка вивчає знаки (і знакові системи) по відношенню до користувачів, тоді як семантика - це вивчення знаків по відношенню до їх позначення (до чого або до кого вони відносяться), а синтаксис - це вивчення знаків або виразів по відношенню один до одного. Прагматика прагне охарактеризувати особливості мовного контексту, які допомагають визначити, яке твердження виражається певним реченням [23].

"Значення речення можна розглядати як функцію від контексту (включаючи час, місце і можливий світ) в твердження" [14]. Прагматичні аспекти значення включають взаємодію між виразом контексту та інтерпретацією елементів у цьому виразі по відношенню до контексту. Стає очевидним той факт, що всякий раз, коли розглядається прагматичний підхід до певного контексту, акцент робиться на аналізі контексту, за яким слідує аналіз речень в цьому контексті. Тут ми стикаємося з новим рівнем, вищим, який включає не тільки те, що міститься у фразі або реченні, а виходить за рамки цього, включаючи весь контекст. В наш час проблема перекладознавства в тому, щоб бачити ширшу картину, яка виходить за рамки речення.

Важливість культурного контексту. "Поширена помилка - ігнорувати контекст. Типова помилка в тому, що контекст служить виправданням для неточного перекладу" [19]. Загальновідомим фактом є те, що між мовою і культурою існує тісний зв'язок. Жодна мова не може існувати, якщо вона не

23

знаходиться у контексті культури, і жодна культура не може існувати, якщо в її центрі немає природної мови. "Таким чином, мова - це серце в тілі культури, і саме взаємодія між ними призводить до продовження життєвої енергії" [Basnett McGuire]. Вплив культури на мову, відображення культури через мову і те, як ці два аспекти пов'язані один з одним, протягом багатьох років вивчалися різними лінгвістами. Беззаперечним фактом є те, що перекладач ніколи не зможе успішно перекласти текст зі своєї мови на іншу мову не знаючи культури країни. Коли вчені розглядають вплив, який культурний контекст має на процес перекладу, вони завжди зосереджуються на значно глобальніших процесах, ніж просто

переклад слів, фраз або речень, бо у прагматичному сенсі, фокусом є контекст, адже саме повідомлення виходить із контексту.

Перекладознавство внесло значний внесок у збільшення значущості культурних знань. Процес перекладу варто розглядати між двома культурами, вихідною культурою та цільовою культурою, включаючи "міжкультурний переклад", а не між двома мовами. Культура це життєво важливий компонент вивчення мови та перекладу. Відсутність адекватних культурних знань викликає труднощі в розумінні та перекладі текстів, з безліччю культурних посилань. Можливо, це не найважливіша проблема в процесі вивчення мови, але культура і мова взаємопов'язані, і перекладачі повинні володіти навичками розуміння культурних контекстів, а також правильного їх відтворення в мові перекладу [2].

Процес перекладу - це свого роду процедура, яка включає в себе різні етапи. Перший етап - це граматичний аспект тексту, який перекладач повинен схопити і зрозуміти всі граматичні характеристики вихідного тексту. Наступним пунктом призначення є лексичний аспект, де перекладач мусить зупинитися і звернути увагу на вибір слів автором. Після цього слід виокремити стилістичний підхід, третій напрямком, де перекладач вивчає всі стилістичні прийоми, які автор втілює у своїй роботі, аби зрозуміти сам стиль письма. І кінцевим пунктом призначення є прагматичний аспект, де перекладач повністю залучений у вихідний текст розуміє загальну картину, яку автор хоче представити своїм читачам через лінгвістичний і культурний контекст своєї роботи.

24

Підводячи підсумки, в даному пункті підрозділу було подано рівневу структуру аналізу текстів оригіналу та перекладу, яка складається з таких рівнів: граматичного, лексичного, стилістичного та прагматичного. Також були згадки про аналіз пунктуації, структури речення та окреслена важливість культурного контексту під час перекладу.

1.1.2 Теоретичний огляд перекладацьких трансформацій

У загальній теорії перекладу проблема класифікації перекладацьких

трансформацій є однією з найважливіших. Перекладацькі трансформації використовуються для того, щоб правильно відтворити повідомлення іншомовного твору, частково змінивши структуру речень тексту оригіналу. В тому числі переклад несе за собою дуже важливе соціальне значення. Дуже часто не має можливості використати слова і словосполучення запропоновані словником, і в такому випадку потрібно трансформувати цілу фразу задля досягнення точності та ясності перекладу. Саме для цього існує система перекладацьких трансформацій [33].

Іншими словами це своєрідне переналаштування одиниць речення для того, щоб зберегти у перекладі точне значення поняття. Трансформуванню піддаються граматичні лексичні або стилістичні значення слів.

Враховуючи найновіші дослідження з теми, на сьогодні не має єдиної збірної системи класифікації. Спірним питанням є і те, які саме перекладацькі прийоми та хитрощі можна віднести до трансформацій [33].

За словами Бархударова, *перекладацькі трансформації* це міжмовні перетворення метою яких є досягнення еквівалентності перекладу не зважаючи на розбіжності у формальних і семантичних системах двох мов [31].

Ще одне визначення *перекладацьких трансформацій* – це перефразування окремих слів і фрагментів тексту оригіналу згідно з законами лексичної і граматичної сполучуваності. За словами Фоміної виділяють *граматичні і лексико-семантичні* перекладацькі трансформації [44].

25

Лінгвістичний рівень перекладу досить важливий та необхідний для цілісної передачі змісту оригіналу, навіть не зважаючи на те, що він є найнижчим у списку пріоритетів перекладацьких завдань. Сюди відносяться не тільки основні ідеї сюжету, а й особливості культури та традицій народу. Це потребує виходу за рамки суто лінгвістичної мовної системи і це все можна назвати фоновими знаннями або екстралінгвістичною інформацією [33]. За Селівановою *трансформація* – це головний прийом переважної більшості перекладацьких прийомів, який полягає в зміні формальних або семантичних частин тексту,

зберігаючи інформацію, яку потрібно передати. До формальних змін відносяться лексичні або граматичні трансформації, до семантичних – семантичні трансформації [41]. Далі розглянемо класифікації перекладацьких трансформацій, які будуть використані в цій науковій роботі. Науковці А. Фітерман та Т. Левицька виділяють 3 типи перекладацьких трансформацій:

1. *Граматичні* – перестановки, перебудови та заміни пропозицій, опущення і додавання.
2. *Стилістичні* – синонімічні заміни та описовий переклад, компенсація, експресивація, логізація, модернізація.
3. *Лексичні* – додавання, заміна, конкретизація і генералізація понять [39].

Бархударов пропонує іншу класифікацію, поділяючи перекладацькі трансформації на: *перестановки, заміни, додавання і опущення* [31]. Методом зміни положення слів у тексті перекладу техніка *перестановки* допомагає досягти природності звучання, тому цей елемент є важливим. *Заміни* стосуються як граматичних особливостей так і лексичних. Наприклад, до граматичних відносяться заміни частин мови, членів речення тощо. До лексичних замін відносяться конкретизація, генералізація, компенсація, антонімія. Суть прийому *додавання* у використанні додаткових мовних елементів окрім тих, що були в оригіналі. Таким чином відбувається переклад складних слів та фраз, які не мають відповідників в мові перекладу. Прийом

26

опущення це викреслення певних слів, щоб досягти доцільності та стислості перекладу [31].

Ще одну класифікацію трансформацій пропонує О.О. Селіванова, до якої входять *формальні, формально-змістові та прагматичні* трансформації. У своїй класифікації науковиця спирається на тріаду мовного симбіозису – прагматики, семантики та синтактики, де прагматика це відношення знака до того, хто його інтерпретує, семантика це відношення знака до змісту, який він позначає та синтактика це відношення знака до інших знаків в мовленнєвому потоці [40].

Формальні трансформації це коли відбувається зміна форми, проте

зберігається зміст оригіналу. Формальні трансформації відбуваються на фонетичному, словотвірному, морфологічному та на синтаксичному рівнях [40].

Формально-змістові трансформації це коли змінюється і форма і зміст повідомлення. Такі зміни зумовлені специфічними ознаками текстів оригіналу та перекладу, контексту та прагматичними чинниками [40].

Останнім типом трансформацій є *формально-змістові трансформації з прагматичним компонентом*. Цей тип трансформацій передбачає зміну форми та змісту текстових одиниць для того щоб збалансувати прагматичний вплив перекладу на читача [40].

Відомо, що існує необхідність у передачі важливих стилістичних прийомів, які формально організують текст. У цьому конкретному випадку дуже важливо зберегти прагматичну функцію тексту перекладу. Це передбачає концентрування уваги реципієнта на вибраних елементах повідомлення, які можуть бути несподіваними або непередбачуваними і таким чином це підкреслює виокремлення певних ідей. Часто прагматичне наповнення містять в собі фразеологізми, які в перекладі замінюються іншим фразеологізмом або нефразеологічною мовною структурою [33].

Підводячи підсумки, у даному пункті підрозділу було подано декілька класифікацій перекладацьких трансформацій від відомих науковців у сфері перекладу, які будуть використані у цій науковій роботі.

27

1.2 Теоретичний огляд особливостей стилю та жанру при перекладі літератури

Враховуючи різні семантичні, соціокультурні, і граматичні відмінності між вихідною мовою і мовою перекладу, неможливо уникнути втрати і додавання інформації при перекладі. Сьюзан Една Басснетт стверджує, що "Як тільки буде прийнятий принцип, згідно з яким подібність припинить існувати між двома мовами, можна буде розглянути питання про втрати і вигоди в процесі перекладу" [3]. Белл пропонує аналогічну точку зору, "Щось завжди втрачається або, можна припустити, набувається в процесі" [4] і, за словами Ніда, " всі види

перекладу включають 1) втрату інформації, 2) додавання інформації та/або 3) спотворення інформації " [20].

Для того щоб підійти якомога ближче до стилістичних і граматичних особливостей мови перекладу, необхідне структурне коригування перекладу. Оскільки процес перекладу включає у себе принаймні дві мови і кожна мова має свої особливості фонології, граматики, лексики, культури та інші аспекти, переклад передбачає певний ступінь зміни сенсу вихідного тексту. Це означає, що перекладена версія не може бути повністю ідентичною оригінальній версії.

У процесі письмового перекладу вибір між прямими міжмовними трансформаціями та вільною інтерпретацією тексту головним чином залежить від стилю тексту оригіналу. Адже кожен стиль складається зі своїх підстилів та жанрів, які мають унікальні лексичні та граматичні особливості. Отож саме від типів текстів залежать вимоги до перекладу, вибір трансформацій та визначення рівня ідентичності перекладу до оригіналу [33].

Відомо, що переклад *художніх творів* має творчий характер. На думку професора О.П. Гончаренко, переклад художньої літератури – це вміння та майстерність, з яким потрібно народитися. Цей природний хист захований десь у глибині душі та відбувається легко, невимушено але водночас потрібно багато працювати над перекладом будь-якого художнього тексту, адже це копітка, чесна, наполеглива праця. Це неймовірна чутливість до слова, відчуття його внутрішньої структури та мелодії, це навіть свого роду захоплення цими

28

словами, які потім перетворюються на прекрасні рядки перекладених віршів чи прози. Перекладаючи художній твір, перекладач сам відчуває себе художником [34].

Так як не існує єдиної жанрово-стильової класифікації текстів через те, що мовні засоби взаємопроникають у різні жанри та стилі, у процесі перекладу найголовніше визначити функціональну домінанту тексту, тип інформації яку містить оригінал і який необхідно повністю зберегти при перекладі. Перекладаючи *художній текст*, перекладач може вдаватися до прямих

відповідників або вільного стилю інтерпретації. Особливо при перекладі експресивних уривків тексту [33]. Враховуючи усі характеристики та складнощі художнього дискурсу виділяють два типи аналізу художнього тексту.

У першому типі спочатку виокремлюють тему, або основну ідею тексту. Після того відбувається етап класифікації лексичних, синтаксичних, морфологічних та фонетичних характеристик тексту. Другий тип аналізу дещо більш хаотичний. Він будується на пошуку помітних особливостей тексту на кшталт частих повторів лексики, груп однотипних речень, груп коротких речень, скупчень метафор тощо. Віднайшовши такі особливості, дослідник здійснює аналіз та пояснює їх, а в самому кінці формулює основну ідею або тему тексту [44]. Для аналізу якості художнього перекладу велику роль також грає контекст.

Контекст це співвідношення слова з єдино можливим для певної ситуації значенням. Завдяки розумінню контексту можна встановити наявність додаткових сенсів, що найчастіше зустрічається при перекладі експресивної розмовної мови. Таким чином з'являється поняття *стилістичного прийому та контексту* [44].

Стилістичний контекст – певна частина тексту, яка переривається складно передбачуваним елементом. Функцією цього типу контексту є додавання нових відтінків сенсу, аби точно та професійно передати емоційну складову тексту оригіналу [44].

29

Стилістичний прийом – це техніка відбору автором лексичних та стилістичних засобів, які найбільш влучно виражають збірні додаткові деталі інформації. Вони поділяються на фонетичні, лексичні та синтаксичні [44].

Тобто професійний перекладач художнього твору повинен вміти розпізнавати *стилістичний контекст*, та орієнтуватися у *стилістичних засобах* рідної мови, для того щоб, застосувавши *стилістичні прийоми*, змогти замінити граматичні та синтаксичні конструкції на їх більш природні відповідники з мови перекладу [44].

У процесі письмового перекладу потрібно взяти до уваги абсолютно усі

чинники, що визначають вибір еквіваленту. Сюди входить окреслення контексту усього джерела, вузькоспеціалізований контекст, мовленнєва ситуація та фонова інформація. У випадку перекладу *художнього твору*, переклад слів та речень прямо залежить від ідейно-художнього задуму автора та його індивідуального стилю [33]. Для того щоб правильно передати стиль тексту оригіналу потрібно врахувати різні типи інформації та їхні особливості.

Наприклад, для передачі *пропозиційного* (об'єктивного) типу інформації використовують прямі повні еквіваленти. Якщо їх немає, можна вдаватися до *синонімічних* та *метонімічних* заміन. У свою чергу синонімічна заміна це заміна слова з мови оригіналу відносним синонімом мови перекладу, а до метонімічних заміин належать партонімічні, еквонімічні, холонімічні тощо. Пропозиційна інформація схожа на асоціативно-метафоричну, яка представлена метафорами. Для передачі стилю важливо зберегти метафору як стилістичний прийом, адже її втрата може призвести до зміни емотивного впливу на читача мови перекладу. Хоча іноді задля збереження змісту, образність метафори часто втрачається [33].

Також для збереження стилю та жанру тексту перекладу потрібно звернути особливу увагу на *конотативну інформацію*, яка в свою чергу поділяється на такі види: емоційно-оцінна, експресивна, стилістична та культурна. Емоційно оцінний вид інформації дуже важливий, адже це не лише вираження оцінки або

30

емоцій автора, а й рівень емоційного впливу на читача. В цьому випадку найкраще підібрати точні відповідники [33].

Стилістична інформація поділяється ще на дві: функціонально стилістичну (стиль, соціолект, час) та фігурально-стилістичну. Інформація стилю це приналежність лексики до якогось окремого стилю, що виражається в різних характеристиках слова (книжне, розмовне, поетичне, просторічне). *Соціолектну інформацію* несуть професійні слова, жаргонна лексика та діалектні слова. За словами Виноградова, цей вид інформації 'стає іноді нездоланим бар'єром, що змушує перекладача відмовитися від її відтворення подібними засобами мови перекладу' [32].

Наступним видом інформації є *хронологічна* або часова. Вона пов'язана з використанням застарілої лексики, тобто архаїзмів, історизмів а також нової лексики, тобто неологізмів. Часові характеристики властиві цим лексичним одиницям в художньому мовленні можуть бути досить змістовними та багатофункціональними. Їх можна зберігати, тим самим передаючи стиль оригіналу як і мову часу. Проте часом перекладачі надають перевагу адаптації тексту оригіналу для сучасного читача [33].

Фігурально-стилістична інформація допомагає створити такі стилістичні прийоми як іронія, гумор, сатира, сарказм тощо. Письменники досить часто використовують стилістичний контраст для створення комічного ефекту. Справа перекладача підібрати точні відповідники для передачі цього контрасту, адже від цього залежить рівень елемента комічного а також емоційна складова тексту перекладу [33].

Культурна інформація. Правильне глибоке розуміння тексту впливає на якість перекладу та залежить від знання культури народу. Важливою складовою якості перекладу та передачі його стильових характеристик є розуміння та інтерпретація культурної інформації перекладачем. Вчені виділяють такі підтипи цього типу інформації: архетипна, стереотипна, прецедентна, міфологічна та культурно-знакова [33].

31

Прагматична інформація поділяється на:

1. Іntenціональну – вказує на мету автора
2. Стратегічну – про стратегії та тактики твору
3. **Жанрову** – демонструє жанрову специфіку тексту
4. Конситуативну – демонструє загальні знання про роботи автора, особливості літературного напрямку в якому він працює, етичні та особисті цінності [33].

Конситуативну інформацію можна визначити за індивідуальними рисами стилю, підбору слів та конструюванню фрази. Також сюди входить художнє сприйняття, талант та своєрідні мовні засоби автора.

Підводячи підсумки, у підрозділі було подано основні пункти аналізу текстів, якими є граматичний аспект, лексичний, прагматичний та культурний. Бути перекладачем - не проста робота, так як потрібно враховувати всі вищезгадані процеси, зокрема лексичну точку зору, семантичну точку зору, структуру речення, порядок слів, прагматичний аспект, важливість контексту і так далі. Найприємнішим є те, що це створює безліч викликів, які, як тільки їх подолати дарують приємне відчуття досягнення.

1.2.1 Стиль художньої літератури або белетристика

Художня література — це будь-який оповідний твір, у якому події, що відбуваються, є уявними. Все, що відповідає параметрам цього визначення, загалом може бути художнім твором, незалежно від формату чи жанру. Наприклад, фантастична книга може бути фантастикою, і те ж саме стосується науково-фантастичного фільму. Характеристики художньої літератури відрізняються залежно від особистої думки, але найпоширенішими елементами цього стилю є персонажі, сюжет і точка зору. Атмосфера, стиль і тема — додаткові характеристики художньої літератури [27].

Персонаж — це фігура в історії, яка може виконувати головну або другорядну роль. Метод, за допомогою якого автор показує, хто такий персонаж,

32

представляє його або її як статичну структуру або як динамічну. *Сюжет* — це дія або послідовність подій, з яких складається історія. Основні елементи типового сюжету включають зав'язку, конфлікт, кульмінацію та розв'язку. Точка зору стосується того, як автор розповідає історію [27].

Місце дії — це час, місце та соціальне середовище, в якому розгортається історія; це обстановка, яка забезпечує фон для розвитку персонажів і сюжету. Стиль це те, як автор використовує мовні засоби, щоб розповісти історію. Підбір автором слів або інтонації, а також форма використання цих слів або синтаксис, складають стиль письма, а отже, і тон розповіді. *Тема* є основною ідеєю оповідання. Загалом, це повідомлення, яке впливає з історії. *Ідею* теми іноді

буває важко зрозуміти, і вона не обов'язково стосується моралі. Окрім того, її не слід плутати з сюжетом [27].

Якими б фундаментальними не були ці основні характеристики художньої літератури, важливо розуміти, що художні твори не зв'язані ними. Оскільки художня література або частково, або повністю вигадана її автором, і багато художніх творів виходять за межі цих основних характеристик. Крім того, ступінь важливості одних характеристик художньої літератури над іншими є суб'єктивним. Наприклад, автор, який не бачить важливості розміщення в контексті своєї історії, може зменшити акцент на ньому на користь інших характеристик [27].

Цей стиль приваблює лінгвістів найбільше тому що автори книг використовують всю гаму виразних засобів і стилістичних прийомів при створенні своїх образів. Саме таке визначення найвлучніше описує стиль викладу аналізованої історії. Функція цього стилю когнітивно-естетична [25].

Перш за все, мова йде про загальну функцію, яку в широкому сенсі можна назвати естетично-когнітивною. Це подвійна функція, яка спрямована на пізнавальний процес, що забезпечує поступове розкриття ідеї читачеві і в той же час викликає почуття вдовolenня, одержуваного від форми, за допомогою якої створюється зміст. Оскільки стиль белетристики виконує не тільки естетичну,

33

але і когнітивну функцію, з цього випливає, що він має щось спільне з науковим стилем [25].

Мета науки як галузі людської діяльності полягає в тому, щоб шляхом дослідження розкрити внутрішню сутність речей і явищ об'єктивної реальності і з'ясувати закони, що регулюють нею, тим самим дозволяючи людині прогнозувати, контролювати і направляти подальший розвиток з метою поліпшення матеріального і соціального життя людства. Тому стиль наукової прози в основному характеризується розташуванням мовних засобів, які потім підтверджують різні теорії. Тому вибір мовних засобів повинен відповідати цій принциповій вимозі [25].

Мета стилю белетристики полягає не в тому, щоб довести, а тільки в тому, щоб запропонувати можливу інтерпретацію явищ життя, змусивши читача побачити точку зору автора. Це когнітивна функція цього стилю. Пропонується до розгляду наступний приклад:

Оригінал: *'She even knew how she would kill herself. It would be with a silver bullet. As round and a smooth as an ice-cold blue martini. She would place the gun in the freezer for a few hours before she did it, so it would feel frosty and cold against her head. She could almost feel the ice-cold bullet shooting through her hot, troubled brain, freezing the pain for good. The sound of the gun blast would be the last sound she would ever hear. And then ... nothing. Maybe just the silent sound that a bird might hear, flying in the clean, cool air, high above the earth. The sweet, pure air of freedom'* [12].

Переклад: *'Вона навіть знала як уб'є себе. Срібною кулею. Круглою й гладкою, наче крижаний блакитний мартіні. Вона покладе пістолет на кілька годин у морозилку, перш ніж зробити це, тож він холодно, морозно торкатиметься її голови. Вона може навіть відчувати, як крижана куля пронизує її гарячий збурений мозок, заморожуючи біль назавжди. Звук пострілу буде останнім, що вона почує у своєму житті. А тоді...нічого. Може, навіть тихий звук, який чують птахи, літаючи в чистому холодному повітрі над землею. Солодке, чисте повітря свободи [43]'*

34

Отож, з усього цього випливає, що для даного стилю система мовних засобів мусить забезпечувати потрібний ефект, а точніше естетико-когнітивний ефект. Яскраво видно, що стиль белетристики в деякому сенсі індивідуальний. Це те, що його найбільше вирізняє з поміж інших. Індивідуальність у виборі мовних засобів (у тому числі стилістичних прийомів), надзвичайно помітна в стилі художньої прози, що й несе багато складнощів при перекладі цього стилю на інші мови [25].

Підводячи підсумки всього теоретичного розділу, можна узагальнити такі подані пункти: специфіка художнього перекладу, структура його аналізу та

класифікації основних перекладацьких трансформацій, специфіка відтворення жанру та стилю в перекладі та коротка характеристика стилю белетристики.

35

РОЗДІЛ 2. ЖАНРОВО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ РОМАНУ Ф. ФЛЕГ

2.1 Лексико-граматичний рівень аналізу перекладу (культурний та історичний аспекти)

Лексико-граматичний рівень аналізу перекладу полягатиме в лексикографічному описі та класифікації експлікаторів історичного та культурного контексту, таких як *вільні словосполучення, терміни, діалектизми, книжні слова, поетичні слова та сленгові вирази*. Перший рівень аналізу текстів оригіналу та перекладу – лексико-граматичний, другий – стилістичний.

Мова головних героїв роману - це всього лише відображення природного спілкування людей, яке відповідно здійснюється за допомогою розмовного стилю. Цей стиль відповідає закономірностям і нормам усного спілкування. Лексика літературного розмовного стилю також включає нейтральні, книжкові та літературні слова, хоча екзотичні слова і розмовні вирази не є винятком про що свідчить лексичний аналіз роману. Так як лексика неофіційного розмовного стилю є неофіційною, в тексті було знайдено багато неформальних одиниць.

Щодо *жаргонізмів*, у тексті були вжиті наступні приклади: *hobo – безробітний, chief cook and bottle washer – відповідальна особа, best practice – найкращий варіант щось зробити, berries and cherries – мигалка, big house – в'язниця, glad rags – найкращий одяг, cooties – головні воші, flophouse – дешевий нічліг по ціні пилуки* [12] та інші.

Зазвичай жаргонні вирази зустрічалися у контексті поліції, створюючи характер закритості цієї сфери від оточення. Проте також значна кількість жаргону в романі походить з культури гобо. Для прикладу розглянемо термін 'hobo', що українською перекладається як гобо – мандрівний робітник або бродяга. Термін з'явився на заході США наприкінці XIX століття. Проте під час Великої депресії у 1930-х роках кількість мандрівних робітників значно зросла.

Працею гобо і відрізняються від волоцюг і жебраків, адже останні не працюють. Вживання цього терміну в тексті вказує на історичний контекст історії.

36

Оригінал: *There must have been ten or fifteen **hoboes** a day that showed up* [12]. **Переклад:** *Щодня до нас зазірало десятеро чи п'ятнадцятьро безробітних* [43]

Бачимо, що у мові перекладу не існує еквівалентного відповідника і в цьому випадку був застосований прийом експлікації.

Оригінал: *Aunt Idgie's best friend was this old **hobo** named Smokey Lonesome* [12]

Переклад: *Найкращим другом тітки Іджі був старий **блукач** на ім'я Смоукі Відлюдько* [43]

В цьому випадку був вжитий іншим синонім по позначення терміну. Яскраве вживання *діалектизмів* у тексті уособлюють слова *can't* та *axe*. Для прикладу *can't* це варіативне написання *can't*, діалект який бере початок у південних штатах Америки. Використання його у тексті переносить нас у культуру цього регіону, адже місце подій в романі це штат Алабама, що розташований на південному сході континенту.

Беручи до уваги діалект *axe*, то останні дослідження Американського діалектного товариства стверджують, що використання *axe* замість *ask* не є чимось новим і не є помилкою. Слово *axe* походить від давньоанглійського дієслова 'ascian', що означає запитувати, і його використання прослідковується понад 1200 років тому. Чосер часто використовував слово *axe*. Перший повний англійський переклад Біблії, Біблія Ковердейла, також використовує це: "Axe and it shall be given." (Попроси, і це буде надано). Термін має чосерівське коріння і протягом століть зазвичай використовувався в англійській літературі [29].

Не є секретом, що для детального та повного означення культурного контексту роману велике значення мають *сленгові вирази*, яких чи не найбільше з усіх потрапило у вибірку. Найяскравішими прикладами сленгу є: *big lug* – *здоровезний бовван*, *sorta* – *якось/туну*, *get ready to croak* – *готуватися врзати*

дуба, *hobo* - безробітний , *fella* - приятель, *a little scalawag* – маленька розбійниця, *bit* - ледацюга, *nutty* - пришепкувата, *puffed up* - набундючена, *being a doormat* –

стелитися під ноги, *fizzle out* - накритися, *gal* - дівка, *stubborn mule* – вперта

37

ослиця, *pal* - приятелька, *varmint* – брудний покидьок [12] та інші. Мовлення більшості дійових осіб роману є лише відображенням природного спілкування людей, яке вони здійснюють за допомогою розмовного стилю. **Оригінал:** *It just sorta slipped up on me* [12]

Переклад: *Воно якось спіткало мене само собою* [43]

Варто також додати, що лексика неформального розмовного стилю неофіційна. Крім нейтральних слів, вона містить багато слів з конотативним значенням. Експресивність неформального спілкування підвищується також за рахунок широкого використання стилістичних прийомів про які буде пізніше. Мовець вибирає між літературно-розмовним або неформальним стилем, враховуючи такі ситуаційні умови: мету спілкування, місце спілкування, наявність чи відсутність незнайомих людей, особисті стосунки, віковий фактор, статевий фактор тощо. Тому особливості сленгових виразів в даному тексті вказують на простодушне ставлення до вираження власних думок, а також і про рівень освіти, статус, тощо.

Для прикладу візьмемо слово '*nutty*', яке було використане у реченні:

Оригінал: *Good lord woman, I think, you'd believe anything this nutty sister of mine told you* [12]

Переклад: *Гадаю, ти б повірила усьому, що розповість моя пришепкувата сестричка* [43]

Хочеться відмітити влучність перекладу, адже пряме значення слова '*nutty*' - це той, що має смак горіха. Використання таких неформальних висловів на позначення схиблених, божевільних, дивакуватих людей несе атрибути розмовної, простодушної мови та створює дружню та емоційно близьку атмосферу впродовж усього роману.

Також окремо будуть подані для аналізу 4 терміни на позначення темношкірого

населення в оригіналі роману: *nigger, black/blackest, colored, negro*.

Проаналізувавши докладніше тексти оригіналу і українського перекладу, можна зробити висновок, що протягом усього роману вживаються лише два різновиди лінгвістичного расизму – очевидний расизм і колірна символіка білий-

38

чорний, а також лінгвістична дискримінація, яку можна розібрати, тільки розглянувши англomовний варіант тексту, оскільки в українському перекладі афроамериканські особливості мови ніяк не виражені і не обумовлені. Саме тому пропонуються до детального розгляду кожен з цих типів і приклади їх вживання в романі 'Смажені зелені помідори в кафе 'Зупинка' Ф. Флег.

Найбільш часто вживаною образою расистського походження є слово 'nigger', яке використовується білошкірими міськими жителями в адресу афроамериканців. За Кембриджським словником це слово означає 'вкрай образливий термін на позначення темношкірої людини' [8]. Очевидно, що для афроамериканського народу подібний вислів в їх бік є вищою категорією приниження. Авторка використовує дану образу для точної передачі емоційного забарвлення забобонів і расистських стереотипів білошкірих представників суспільства Алабами.

Торкнувшись відмінності між текстом оригіналу і українським перекладом, необхідно провести порівняльно-мовну класифікацію і докладніше розглянути, яким чином українська перекладачка Дар'я Петрушенко змогла передати ідею мовного расизму українською мовою і за допомогою яких перекладацьких рішень їй це вдалося.

Оригінал: *Now, Idgie, you ought not to be selling those niggers food [12]*

Переклад: *Ти не повинна продавати їжу тим нігерам [43]*

В цьому фрагменті переплітаються дві ситуації. По-перше, демонструється зневажливе ставлення до чорношкірих людей від шерифа, представника правоохоронних структур. По-друге, тут також показується негативне ставлення до тих, хто встає на бік афроамериканців, наприклад Іджі та Рут. За сюжетом роману Іджі, одна з головних героїнь, захищала права афроамериканців, що

вважалось образливою поведінкою в очах локальних жителів.

Кілька слів про етимологію слова ‘негр’ та його появу в українській мові. Слово ‘негр’ походить від романських мов, а саме від французького ‘nègre’ в середині XVIII ст. Першоджерелом є латинське слово ‘niger’. Негром називають ‘темношкірого корінного жителя тропічної Африки’. У сучасному світі

39

вважається політично не коректним називати чорношкірих жителів Америки неграми. Цей термін був замінений на ‘афроамериканець’. Африканці протестують, коли їх називають ‘неграми’: занадто багато образ і пригнічення пов'язано з цим словом, яке ввели у вжиток саме колонізатори. До того ж це неправильно так казати. Єдиного народу ‘негри’ в Африці ніколи не існувало. Говорити ‘негри так само безглуздо, як називати всіх європейців загальним терміном — білошкірі [45].

Також пропонується до розгляду визначення слова ‘негр’ з Академічного тлумачного словника української мови: ‘Негри – назва корінного населення тропічної Африки, яке має темний колір шкіри і належить до негроїдної раси, а також нащадків африканців-негроїдів, примусово переселених у у XVI—XIX ст. в Америку [30]’ Більше того, такі українські письменники як Нечуй-Левицький, Максим Рильський та Олесь Гончар неодноразово використовували слово ‘негр’. Наприклад: ‘Негр порівнює улюблену дівчину зі стрункою пальмою [30]’

Оригінал: *Nobody wants to eat in the same place that niggers come [12]*

Приклад: *Ніхто не хоче їсти там де обслуговують нигерів [43]* В українському перекладі ми бачимо, що цей стереотип збережений. В більшості випадків діяв буквальний переклад слова ‘негр’, що свідчить про намагання перекладачки передати всі деталі мови того суспільства і того часу.

Оригінал: *Look there's another nigger that's got hisself all cut up in a knife fight. Hey! You better get yourself over to the nigger hospital, boy! [12]* **Переклад:** *Ти диви, ще один чорнопикий у бійці порізався. Гей, приятелю! Краще тобі пошукати лікарню для нигерів [43]*

За Академічним словником української мови ‘чорнопикий’ означає, те

саме, що чорновидий, тобто ‘з темним або смуглявим обличчям’ [30]. Чорнопикий більше поширений варіант для розмовної мови. Тобто, можемо зробити висновок, що український еквівалент слову ‘nigger’ має менш яскраве емоційне забарвлення. При перекладі на українську мову, певні расистські вирази були пом’якшені.

40

Тепер хотілося б перейти до іншого різновиду лінгвістичного расизму - колірної символіки білий-чорний, тобто, коли білошкірі люди висловлюють расові упередження щодо чорношкірих. У романі 'Смажені зелені помідори в кафе 'Зупинка' випадки вживання колірної символіки дуже часті. Справа в тому, що жителі Алабами розцінюють чорний колір шкіри як щось огидне, низьке і зле, тому в багатьох діалогах це особливо яскраво підкреслюється.

Оригінал: *There was no defense for a **black** who killed a white man in Alabama, so it never occurred to him to do anything but what he had to do [12]*

Переклад: *Він знав, що тут в Алабамі ніщо не захистить **негра**, який убив білого тож навіть не думав вчинити інакше, ніж збирався [43]* Хоча тут не підкреслений очевидний колірний символізм, проте, хоч і побічно, але мова йде саме про нього. У даному випадку український переклад дещо посилює емоційне забарвлення, адже замість того, щоб вжити слово ‘чорний’ або ‘чорношкірий’, які є більш політкоректні, було вжито слово ‘нігер’. **Оригінал:** *Daddy, grandma done kilt a **white man** [12]*

Переклад: *Тату, бабуся вбила **білого** [43]*

Справа в тому, що в ту епоху чорношкірим людям було заборонено грубо висловлюватися на адресу білих американців. Саме тому в словах героїні читається здивування до подібного вчинку навіть незважаючи на те, що в її родині ставилися з повагою до афроамериканців.

Оригінал: *Sipseey was upstairs making the beds, when a friend of hers from the **colored church** came in the backyard, hollering up to her [12]*

Переклад: *Супсі нагорі стелила ліжка коли на задньому дворі з'явилася її подруга з негритянської церкви, криком кличучи її [43]*

У цьому прикладі чорношкіра жінка як би з насмішкою і іронією говорить про свій народ і білошкірих хлопців, оскільки в той час були суворі розмежування між білими і чорними американцями не тільки в питаннях освіти, роботи або житла, але навіть церкви, театрів та інших публічних місць.

Оригінал: *You never know where **colored people** come from [12]*

Приклад: *Ніколи не знаєш звідки походять **негри** [43]*

41

Тут розглядається пряма лінія колірною символізму. Дуже часто на позначення ‘colored people’ або ‘black people’ в тексті перекладу використовується слово ‘негр’. Це найбільш вживане слово в українському перекладі на позначення темношкірих людей, що несе в собі негативну конотацію.

Оригінал: *Course, you can never really tell how old **colored people** are [12]*

Приклад: *Хоча напевне ніколи не визначиш, скільки років **негритянським жінкам** [43]*

Подібною фразою Клео Тредгуд показує, наскільки сильно впливає колір шкіри на світогляд людей. У суспільстві маленького містечка люди звикли всі злочини, погані вчинки і дії асоціювати з афроамериканцями, причому абсолютно неважливо здійснювали вони цього чи ні. У будь-якому випадку вони потрапляють під стереотипний осуд і забобони, властиві білошкірим тієї епохи.

Оригінал: *Honey, just ‘cause we ain't no kin don' mean you don' belong to me [12]*

Переклад: *Любий, хоч ми й не рідні та це не означає, що ти не мій [43]*

Тут можна побачити особливості африканської англійської. На відміну від українського перекладу в англійській версії показана специфіка афроамериканської мови, грубі граматичні помилки і чітка передача інтонації. Були випадки, коли в англійській на позначення темношкірих жінок використовувалися такі слова як ‘thing’, що несе в собі негативну конотацію та применшує значення темношкірих як людей.

Оригінал: *Sipsy was a skinny **little thing** [12]*

Переклад: *Cunci була худа маленька **жіночка** [43]*

Наостанок пропонується ще один випадок вживання колірного символізму:

Оригінал: *She'd serve the **colored** out the back door [12]*

Переклад: *Кольорових* обслуговували біля чорного ходу [43] Рідко, проте такі випадки перекладу слова 'colored', зустрічалися в тексті перекладу українською. Це вже дослівний переклад, що таки звучить менш

42

образливо ніж 'нігер'. Хоча 'кольоровий' за Академічним словником української мови означає 'той, хто належить не до білої раси(про людей)' [30]. А в даному випадку йдеться тільки про темношкірих. Тому можемо зробити висновок, що український переклад не зовсім точний. Можливо таким чином, перекладачка хотіла *узагальнити* твердження, тобто вжити граматичний прийом *генералізації*.

Підводячи підсумки, в результаті лексичного аналізу, було проаналізовано більше як 300 лексичних одиниць, з яких були виділені та класифіковані вільні словосполучення та цитати, жаргон, сленг, діалектизми та терміни. У тексті відчувається акцент на історичний контекст, адже були використані такі вузькопрофільні терміни як *hobo*, альтернативні, архаїчні форми написання слів, такі як *axe*, або й діалектні форми на кшталт *cain't*. Неформальний виклад історії аргументований особливостями життя кожного з персонажів роману, адже історія відбувається в нелегкі часи Великої Депресії у США.

Щодо аналізу неполіткоректної термінології, можна виявити тенденцію, що у багатьох випадках українського перекладу Дар'я Петрушенко пом'якшує ступінь вираження расистських образ і забобонів, проте з іншого боку часто використовує слова 'нігер' або 'негритянка' на позначення 'colored people', 'black people' тощо. Дуже рідко в українському перекладі можна зустріти більш звичний та політкоректний термін 'темношкірі' або 'чорношкірі' люди.

2.1.1. Граматичний аналіз перекладу. Структура речення

Стиль роману позбавлений вульгаризмів та варваризмів, проте в ньому присутні жаргонні і діалектні лексичні одиниці. Скорочення граматичних форм

робить стиль морфологічно відмінним від інших, ставлячи його в один ряд з іншими розмовними стилями. Наприклад:

Оригінал: *This better not be no joke, boy, or I'll have yo butt. She ain't sick, is she? Naw, baby, naw, she ain't sick. You just stay here [12].*

Переклад: *Сподіваюся це не жарт хлопче, бо інакше ти в мене дістанеш! Вона ж не захворіла, ні? Ні, крихітко, не захворіла, просто залишайся тут [43]*

43

Більшість речень у романі, як правило, *короткі та еліптичні*, де всі частини речення гармонійно пов'язані між собою.

Вигаданий світ, який описується всюдисущим зовнішнім оповідачем, включає в себе безліч виразів позиції, тому що оповідач включений у внутрішні відносини і почуття персонажів. Одним з лінгвістичних віддзеркалень цієї характеристики є часті *ментальні дієслова*, що керують реченнями, аналогічні стилю, який очікується в оповіданні від першої особи. Наприклад:

Оригінал: *Lord, I wonder whatever happened to Smokey Lonnesome. It's no telling where he is now, probably dead somewhere, I guess [12]*

Переклад: *Боже, хотіла б я знати, що сталося зі Смоукі Відлюдьком. Жодних звісток щодо того, де він зараз. Мабуть уже помер [43]* У романі 'Смажені зелені помідори' більша частина історії зображується через діалог персонажів, а не через оповідну прозу. Це є основною особливістю жанру роману. Таким чином, у стилі художньої літератури використовуються багато граматичних особливостей типовими для розмови тет-а-тет, такі як *займенники другої особи* (на додаток до займенників першої особи), *дієслова теперішнього часу*, *питання*, *скорочення і три крапки*.

Оригінал: *I remember the first time he ever came in the café. I was having a plate of fried green tomatoes, and he knocked out on the back door, looking for food. Idgie went in the kitchen and pretty soon she came back in with this poor fella that was filthy dirty from riding the rails, and told him to go into the bathroom and wash up and she'd give him a bite to it [12]*

Переклад: *Я пам'ятаю як він уперше прийшов до кафе. Я саме їла*

смажені зелені помідори, а він постукав у задні двері в пошуках їжі. Іджі пішла на кухню й дуже скоро повернулася з тим бідолашним хлопцем, він був увесь брудний від довгого катання на потягах. Іджі сказала йому піти до кімнати і вмитися, а вона принесе йому поїсти [43]

Бачимо, що структура речення в перекладі зовсім інша. Був застосований граматичний прийом членування речень.

44

Також займенники від першої особи зустрічаються часто, так як історія розповідається з точки зору оповідача від першої особи. До адресата звертаються безпосередньо на 'ви', ніби оповідач сидить перед читачами та розказує історію. Оповідач розповідає нам про свої особисті почуття і погляди, використовуючи часті модальні дієслова, складнопідрядні конструкції, прислівники і так далі. Однак весь аналізований уривок написаний в минулому часі, тому що основна увага приділяється звіту про минулі події.

Розділи оповідної прози Флег часто описують розумовий процес, а не послідовність дій. У цих уривках використовується багато *коротких речень*, часто практично без будь-яких змін. Наприклад:

Оригінал: He had endured all this [12]

Переклад: Він пережив це все [43]

Насправді, багато речень у романі Флег є фразами без основного дієслова:

Оригінал: *Jasper in love with trains* [12]

Переклад: *Джаспер, закоханий у поїзди* [43]

Деякі речення складаються лише з одного або двох слів: *'Everybody laughed. Nothing. Then something'*[12]. Але ці речення іноді знаходяться в безпосередній близькості від довгих, складних речень з декількома підрядними. Наприклад:

Оригінал: *Mrs. Threadgoode said, 'Oh Geneene, this is my friend Evelyn, the one I told you about who's having such a bad menopause. How do you do. Hello* [12]

Переклад: *Місіс Тредгуд сказала: Джинін, це моя подруга Евелін, про яку я вам розповідала – з важкою менопаузою. Доброго дня! Вітаю!* [43] Більшість

романів мають часті 'оповідні' лінгвістичні особливості, в тому числі: дієслова минулого часу, займенники третьої особи, власні імена, прислівники часу та місця, дієслова повідомлення (наприклад, сказати, розповісти, запитати, запропонувати, відповісти), а також пряма і непряма мова. Цей стиль дискурсу призводить до наступних частих наслідків, таких як використання дієслів теперішнього часу і прислівників часу, що описують події, які насправді відбуваються, як продемонстровано в наступному прикладі:

45

Оригінал: *The movie speeds up, and sights and sounds start coming faster* [12]

Переклад: *Картина пришвидшилася, образи і звуки стали виринати дедалі частіше* [43]

Цей стилістичний вибір допомагає створити інтенсивніше відчуття безпосередньої залученості, що відрізняється від типових оповідань минулого часу.

Підводячи підсумки, на етапі лексико-граматичного аналізу було проаналізовано більш як 300 лексичних конструкцій на визначення методів їх перекладу. Часто застосовувався прийом експлікації та заміни термінів, для яких немає відповідників. Також в лексиці мови перекладу були збережені расові стереотипи та термінологія. Окрім того, було відмічене часте використання ментальних дієслів, членування речень, відмінності пунктуації в обох мовах, використання дієслів теперішнього часу на позначення минулих подій тощо.

2.2 Аналіз перекладу основних стилістичних вербалізаторів (лексико-граматичний аспект)

Для того щоб підійти якомога ближче до стилістичних особливостей мови перекладу, необхідне структурне коригування перекладу. Визначившись із основними поняттями трансформацій та особливостями їх перекладу в художній літературі, вважаємо доцільним провести повний аналіз речень з тропами на наявність в них перетворень, зокрема лексичних та граматичних. Наприклад: *калькування, додавання/скорочення, генералізація, конкретизація, логічна*

синонімія, модуляція, граматичні заміни, експлікація, об'єднання/членування речень.

Відомо, що художній текст — це текст, в основі якого лежить образне відображення світу що існує для комплексної передачі різних типів інформації - інтелектуальної, емоційної та естетичної. Він також беззаперечно виконує функцію емоційного впливу на читача.

Однією з основних відмінностей художнього тексту від будь-якого іншого тексту є те, що дійсність у художньому тексті подається в образній формі. До

46

особливостей художнього тексту слід віднести також наявність ліричного героя, або героїв.

Існує багато різних засобів подання інформації мовою оригіналу та мовою перекладу. Для класифікації та аналізу з тексту були відібрані 8 категорій стилістичних засобів, у кожній з яких певна кількість найяскравіших образних засобів була занесена у вибірку. Кількісні показники вибірки продемонстровані у **Таблиці 2.1**. Саме такий відбір стилістичних прийомів аргументований їх вираженою образністю, що призводить до складнощів при перекладі. А також велика кількість вибраних метафор та ідіоматичних виразів не містить відповідників в українській мови тому була надзвичайно цікаво прослідкувати використані перекладацькі техніки та підбирати альтернативні варіанти переносу потрібного значення.

Таблиця 2.1

Кількість та назва стилістичних елементів для аналізу їх перекладу

№	Назва	Кількість
1.	Епітет	25
2	Метафора	57
3.	Синекдоха	9
4.	Порівняння	43
5.	Евфемізм	8

6.	Гіпербола	28
7.	Літога	14
8	Іронія	37

Епітети, або художні означення подаються з урахуванням їх структурності і семантичних ознак (прості та складні прикметники; ступінь відповідності нормативного смислового узгодження зі словом, що означається. В аналізованому тексті було відібрано 25 епітетів. Яскравими прикладами

47

епітетів з тексту є: *'million-dollar personality, old bone cracker, golden circle, sweet to-the-bone, careless love, white Birmingham, the sweet pure air of freedom'* [12].

Для аналізу візьмемо :

Оригінал: *The sweet pure air of freedom* [12]

Переклад: *Солодке, чисте повітря свободи* [43]

Схожі образні вирази досить рідко зустрічаються у тексті і зазвичай це або описи природи та ландшафтів, або поодинокі описи думок персонажів. Не зважаючи на цей факт, текст роману досить цілісний та ґрунтовний, адже не містить довгих та дещо нудних описів природи, що беззаперечно є плюсом. Також варто зазначити, що переклад даного епітету дуже влучний, хоча й тут вжитий прийом *калькування*, або *дослівний переклад*.

Окрім того у романі було помічено часте використання **метафори**. Наприклад: *'Orange and black shadows dancing on their faces, go off the deep end, To pull sb's leg, Wait on sb hand and foot, To steal a kiss, Fortune had walked right out the door, To break one's heart, To hold a grudge against, Born out of wedlock, It was a stretch to imagine, Gone in a flash, Come rain or come shine, The last dog was hung, Hot jazz and blues were melting together'* та ін [12].

Для аналізу візьмемо приклад:

Оригінал: *Music throbbed out of every door and window and spilled down flights of stairs into the streets* [12]

Переклад: *З кожних дверей, кожного вікна лунала ритмічна музика,*

стікала на вулицю з ганків [43]

У даному випадку переклад надзвичайно влучний, адже передає повну глибину сенсу оригіналу. Тут використаний граматичний прийом *переміщення* або *перестановки* членів речення для їх більш природнього звучання українською. Також був вжитий прийом *скорочення*, та *модуляція*, для заміни таких слів як ‘flights of stairs’ на більш природній український відповідник. Таке використання метафори у тексті зазвичай використовувалося для описів приміщень або локацій.

48

Також у романі було помічено нечасте використання *синекдохи*, що є варіацією метонімії. Приклад:

Оригінал: *He was here – Slagtown on a Saturday night – and just one block away, white Birmingham was completely unaware that this exotic sepia spot even existed [12].*

Переклад: *Ось він, суботній вечір Слегтаун усього лише за квартал від білого Бірмінгема, мешканці якого й гадки не мають про існування цієї екзотичної темної плями на мапі міста [43].*

У даному прикладі використаний граматичний прийом *опущення* дієслова ‘was’, адже дуже часто при перекладі з англійської на українську, дієслова які ні в якому разі не можна упускати в англійській мусять скорочуватися для досягнення природнього звучання українською мовою. Це саме такий випадок. Також було здійснене пунктуаційне опущення тире для зміни інтонації, *дослівний переклад* ‘білого Бірмінгема’, що звучить не дуже влучно. **Пропонується варіант:** *Ось він, суботній вечір Слегтаун усього лише за квартал від Бірмінгема, білі мешканці якого й гадки не мають про існування цієї екзотичної темної плями на мапі міста.*

Порівняння – передаються з урахуванням їх структурних особливостей, та стилістичних особливостей включеної лексики: *‘time passes like you’re on the fast train to Memphis, Essie Rue could sing about as well as a cow could dance, the whole lake froze over as solid as rock in a matter of 3 seconds, happy as a lark she continued*

the conversation about the Threadgoode house, when she got old enough to walk, she'd paddle around after him like a little duck, I've got kinda a gassy-like feeling, he lapped it up just like it was ice-cream, screaming like a banshee, he was a big bear of a man, that's like sticking a sword in the side of Jesus, black as coal, her ears turned as red as a tomato, Idgie started acting like a tame puppy, she was as happy as anybody who is in love in the summertime can be, she's just like a wounded animal, it sounded like a jackass in a tin stall, like a whitecap floating on the crest of wave, with skin like a baby's ass, I only lasted five days and was sick as a dog from a smell ma in' [12].

49

тексті вжита велика кількість порівнянь, що допомагає розіграти уяву та надати викладу історії образності та особистого стилю.

Переважна кількість порівнянь унікальні та неповторні. Для аналізу візьмемо:

Оригінал: *He was being pulled along with them like a whitecap floating on the crest of wave [12].*

Переклад: *І він ішов посеред юрби, плив за течією, наче пінний гребінець на хвилі [43].*

У даному прикладі порівняння поглиблює відчуття швидкоплинності та неконтрольованості. Текст перенасичений схожими стилістичними засобами, які вигідно підкреслюють емоцію смутку та безсенсовості дій персонажів.

Здійснений своєрідний переклад пасиву, не дослівний, адже була застосована *граматична заміна*. Також *логічна синонімія* та *модуляція* при перекладі 'crest of wave', що тим самим скоротило вислів та спростило його. *Експлікація* при перекладі 'whitecap', що створило влучний природній ефект.

Оригінал: *When she got old enough to walk, she'd paddle around after him like a little duck [12].*

Переклад: *А коли вона достатньо підросла, щоб ходити, то всюди тупцяла за ним, як маленька качечка [43].*

Дане порівняння в перекладі на українську звучить досить пестливо, що потрібно виокремити як влучний варіант перекладу. Влучні граматичні заміни та

прийом *експлікації*, а також *описовий переклад*.

Оригінал: *Time passes like you're on the fast train to Memphis [12].*

Переклад: *Час летить наче ти у швидкому потязі до Мемфіса [43].*

Тематика поїздів у тексті наскрізна. Присутні багаті описи залізничних доріг та людей, які подорожують потягами, навіть живуть у них. Є історія про Залізничного Біла, який годує людей скидаючи з товарняків державні продукти та про Смоукі Відлюдька, який все життя провів у мандрах на поїздах. Тому й не дивно, що саме таке порівняння вжито адже поїзди дуже часто асоціюються з часом який вже минув або з його швидкоплинністю. Тут використаний *дослівний*

50

переклад, що не робить його менш влучним. Однак була вжита *логічна заміна* слова 'passes'.

Наступним елементом аналізу будуть *евфемізми*. У тексті зустрічалися нечасто, зазвичай на позначення смерті, або хвороби. Найяскравішими випадками вживання евфемізмів були: *'let go, put down, lost his marbles, over the hill, to pass over to the other side, the F-word ma in'*[12].

Оригінал: *She said she preferred the term pass over to the other side [12]*

Переклад: *Вона сказала, що краще казати 'хотіти піти у кращий світ'[43].*

Тут яскраво видно трансформацію сенсу у мові перекладу з використанням прийому *експлікації*. Насправді не так багато евфемізмів зустрічалися у тексті швидше через досить прямий стиль самої авторки. Поодинокі використання евфемізмів свідчить про потребу завуалювати найсумніші та найприкріші події, яких таки вистачає у романі. Можливо так, авторка намагалася відволікти увагу від меланхолійних думок, забравши пряму емоційну коннотативну лексику, приправивши й без того психологічно складний текст евфемізмами.

Існує поняття в стилістиці яке називають чесним обманом. Адже іноді використовувана мова у буквальному сенсі може бути брехнею. Зазвичай для цього використовують такі стилістичні прийоми - гіпербола, літота та іронія. Також може бути використаний сарказм. У той час як гіпербола - це образне твердження, яке перебільшує ситуацію, літота применшує її. Іронія, з іншого

боку, передбачає підбір слів, які означають протилежне літературному значенню.

Гіпербола передбачає перебільшення в мові, для того щоб зробити сильний влучний акцент на чомусь. Гіпербола - це один із стилістичних елементів використаних в романі. Вона використовується для підкреслення деяких тверджень, в яких пряме твердження не буде настільки ефективним. Гіперболу ще можна описати як елемент стилю, який використовується для вираження особистої думки однієї людини іншій. Однак, зроблене перебільшення можливе тільки в тому випадку, коли ми не можемо проникнути

51

в особисте життя людини, на яку спрямовані компліменти, щоб зрозуміти де правда. Гіпербола - це тотальне перебільшення, зроблене заради акценту, а не оковамилювання чи обману. Прикладами гіперболи у тексті є: *'Honey, they would give you the shirt off their backs, if you asked for it, There's nothing worse than a woman drunk, Deathly afraid, Be about to laugh his head off, Wiggle itself to death, And how it had been so shiny and clean you could eat right off the black and white tiles on the floor, A lot of these fellows will eat a rat, Not have the heart'* [12].

Оригінал: *He was about to laugh his head off* [12].

Переклад: *Він ледве не луснув зі сміху* [43].

В даному реченні задля поставлення акценту була вжита гіпербола. Варто зазначити також влучність перекладу, адже був використаний прийом *граматичної заміни та модуляції*. Таким чином була здійснена заміна вислову альтернативним перекладом, природнішим для української мови, адже дослівного відповідника просто не існує.

Літота, з іншого боку, це применшення якихось якостей. Літота і гіпербола схожі за своєю стилістичною структурою. Також, гіпербола сприймається як щось оптимістичне, в той час як літота більш песимістична. За допомогою літоти використовують протилежність ситуації для того, щоб її описати.

Використання *літоти* характеризується своєю влучністю та глибиною.

Хоч і в тексті не так багато одиниць саме цього стилістичного прийому, він допомагає наганяти тонку ноту депресії та можливо навіть співчуття до певних героїв. Техніка применшення підсилює меланхолійне сприйняття твору та окремі епізоди емоційно виокремлює із загальної картини. Приклади: *'He doesn't have the sense God gave a billy goat, and her dumplings were so light they would float in the air and you'd have to catch 'em to eat 'em, She'd give him a bite to eat'* [12] та ін. Для аналізу візьмемо такий приклад із тексту:

Оригінал: *She'd give him a bite to eat* [12].

Переклад: *А вона принесе йому поїсти* [43].

52

Відомо, що в часи Великої Депресії багато хто голодував та помирав від цього. Дехто жебракував, подорожуючи товарними потягами. Конкретно у цьому випадку, мова йдеться про другорядного персонажа на ім'я Смоукі Відлюдько, який зайшов у кафе майже без надії отримати щось попоїсти взамін на запропоновану будь-яку працю. Варто зазначити, що переклад не дуже влучний, адже сам посил не зовсім витриманий.

Пропонується варіант: *А вона принесе йому перекусити.*

Наступний приклад є варіацією на іронічну лайку, якої надзвичайно багато у тексті, що і робить його надзвичайно легким та цікавим для прочитання.

Оригінал: *He doesn't have the sense God gave a billy goat* [12]. **Переклад:** *У нього розуму менше ніж у цапа* [43].

Тут використаний прийом скорочення та логічної заміни, адже в українській мові немає прямого відповідника даному образному виразу. Ще один образний, описовий варіант описати наскільки смачні були кнелі. **Оригінал:** *And her dumplings were so light they would float in the air and you'd have to catch 'em to eat 'em* [12].

Переклад: *А її кнелі були такі легкі, що, здавалося, зараз злетять і ти ловитимеш їх ротом у повітрі* [43].

Тут варто відмітити дуже влучну колоритну синонімічну заміну слова *'dumplings'*, адже серед багатьох українських відповідників, як от крепки, пончики, галушки, пельмені, кльоски був вибраний найбільш влучний.

Іронія полягає у використанні слів певним чином з наміром передати повідомлення, яке відмінне від буквального значення обраних слів. Існує три типи іронії: словесна, ситуативна і драматична. Словесна іронія передбачає використання певного набору слів для вираження чогось, що відрізняється від свого буквального значення. Ситуативна іронія, з іншого боку, вказує на дії, результати яких відрізняються від очікуваних. Драматична іронія описує ситуацію, коли глядачі знають правду, про яку персонаж фільму або літературного твору не знає. Наприклад:

53

Оригінал: *Now movie stars were having children out of wedlock by the carload, and naming them names like Moonbeam and Sunfeather [12]*

Переклад: *Зараз кінозірки масово народжують позашлюбних дітей і дають їм імена на кшталт «місячний промінь» і «сонячна пір'їнка»[43]* Іджі використовує влучну іронію, аби візуалізувати різні істини життя. Вона майстерно обговорює лицемірство, нерозуміння і різні повсякденні проблеми, з якими стикається звичайна людина. Наприклад:

Оригінал: *I think it is. Just like I think a bunch of grown men getting liquored up and putting sheets on their heads is pretty damn funny [12].*

Переклад: *А ще я думаю, що коли компанія дорослих чоловіків добряче хильнувши напинає простирадла на голови це теж до біса смішно [43].* Тут яскраво видно граматичний прийом об'єднання речень, недослівний переклад герундію та розширення. Компонування слів мовою перекладу доречне. Один з основних видів іронії, який використовує Іджі це ситуативна іронія. Вона пояснює, як різні люди ставляться до расової сегрегації або кочового способу життя. Коли люди знаходяться в будинку, їм стає нудно, і вони починають думати про те, щоб піти куди-небудь і повеселитися. Вони роблять це, щоб порушити монотонність і освіжити свій розум. Іджі детально іронізує зусилля, які люди докладають, аби виглядати чудово. Люди витрачають свій час на те, щоб вибрати кращий одяг, замовити транспорт, зателефонувати своїм друзям і навіть забронювати столик. За іронією долі, як тільки люди добираються до

місця призначення, вони починають турбуватися за свій час і прагнуть повернутися в те ж нудне середовище, з якого вони тікали.

Ще один випадок іронії над безсенсовим та абсурдним розподілом людей за расовою ознакою:

Оригінал: *I don't know what people are using for brains anymore. Imagine those boys: They're terrified to sit next to a nigger and have a meal, but they'll eat eggs that came right out of a chicken's ass [12].*

54

Переклад: *Присягаюсь, я вже й не знаю, що у людей тепер замість мізків. Уяви собі цих хлопців: вони бояться їсти, сидячи поряд із нігером, але не бояться їсти яйця, що вийшли прямісінько з курячої дупи [43].*

Тут яскраво прослідковується використання техніки додавання слова 'присягаюсь', якого немає в оригіналі. Це либонь зроблено для підсилення ефекту незнання та розчарування. В цьому випадку це добре працює. В мові перекладу вжитий дієприслівниковий зворот, що слугує аналогом англійського герундію, проте не в цьому випадку. В реченні зворот поєднує дві інфінітивні конструкції. Також використаний прийом *граматичної заміни часу*, адже в мові перекладу не вжито майбутній час.

Іронія, як один з видатних прийомів, що використовуються в романі, в основному розкриває конотації значень і природу персонажів. Іронія в обмеженому сенсі цього слова має відношення до використання слів для передачі протилежного сенсу їх буквальному значенню; або вона ідентифікується як вираз або висловлювання, відзначене навмисним контрастом між очевидним і передбачуваним значеннями. Мета, що стоїть за цими контрастами сенсу, полягає в тому, щоб викликати гумор або риторичний ефект. Також примітно, що виникає невідповідність між тим, що очікувалося, і тим, що відбувається насправді.

Оригінал: *Ruth I'm so sorry to have to tell this, but while you were gone, Stump swallowed a 22-caliber bullet' 'Don't worry, he's just fine. I just took him over to Doc Hadley's and he gave him a half a bottle of castor oil, and said it was all right*

to bring him home but just to be careful not to point him at anyone [12].

Переклад: *Рут, ти тільки не засмулуйся, але поки тебе не було, Кукса проковтнув двадцятидвокаліберну кулю. Не хвилюйся, з ним все гаразд. Я щойно відвела його до Дока Гедлі, він дав йому півпляшки касторової олії і сказав, що його можна забирати додому, головне – бути обережними і ні в кого з нього не цілитися [43].*

У процесі перекладу цих речень перекладач застосував трансформації як на граматичному, так и на лексичному рівнях. Було *опущено* модальне дієслово

55

'have to', вжитий прийом *калькування* 'двадцятидвокаліберна куля', додане слово 'можна' для природньої локалізації перекладу. Для підкреслення іронічності висловлювання в перекладі також вжите тире.

Мета Флег у частому використанні прийомів іронії в романі полягає в тому, щоб окреслити поведінку і характери персонажів. Техніка авторки проливає світло на значення іронії і підкреслює той факт, що мова - це швидше негнучкий спосіб обміну інформацією, і що розум читача повинен бути більш гнучким, аби вловлювати відтінки сенсу.

Оригінал: *She told them about this woman she was helping who was having trouble giving birth and how she gave her a table spoon of snuff and she said that woman sneezed so hard that she shot that baby clear across the end of the bed and into the other room [12].*

Переклад: *Вона розповідала, як допомагала одній жінці народити. У жінки були важкі пологи, і Сипсі підсунула їй дрібку нюхального тютюну. Та чхнула так, що дитинка кулею вилетіла з неї в сусідню кімнату [43].*

Тут вжито граматичний прийом *членування речень*, що є досить влучним, адже українською було б складно передати той самий сенс лише одним реченням. Використана *синонімічна заміна* слова 'gave' на 'підсунула', що озвучить більш колоритно та іронічно.

Представлення персонажів і іронія, що зберігається в книзі, не є остаточним дослідженням, але роль оповідача і сам оповідач також вносять свій

внесок в основну частину всього роману. Іронія стає очевидною, коли книгу перечитати, і задоволення від перечитування книги полягає не тільки в тому, щоб задавати собі питання і сумніватися або й взагалі не погоджуватися з твердженнями чи загальноприйнятими висновками, але і в тому, щоб ознайомитися із застосовуваними техніками розповіді і роллю оповідача, котрий працює аж у двох напрямках - створюючи загадкових персонажів і діючи загадковим чином. Автори і читачі - не єдині персонажі, які беруть участь у вигаданому творі, швидше оповідачі грають ключову роль в художньому дискурсі.

56

На **Рисунку 2.1** демонструється частота використання лексико-граматичних трансформацій у вибраному романі. Видно, що найчастіше використовувалася **модуляція** та **скорочення**, що свідчить про потребу лаконічного викладу історії українською. Велика кількість розлогих речень англійською в українському перекладі звучить набагато стриманіше. Також помітне часе використання прийому **калькування** та **граматичної заміни**, що свідчить про тяжіння перекладачки до **дослівного перекладу** лексики проте адекватної заміни безальтернативних англійських граматичних структур більш звичними українськими відповідниками.

Використання лексико-граматичних перекладацьких трансформацій

Калькування Перестановка Розширення
Скорочення Модуляція Граматична заміна Логічна синонімія
Експлікація Описовий переклад Об'єднання речень Членування
речень

Рисунок 1.1 Використання лексико-граматичних перекладацьких
трансформацій

Завдяки аналізу стилістичних особливостей роману не складно зрозуміти стиль письма авторки. Вона використовує конкретні прикметники і фрази для

57

підкреслення описів життя персонажів, використовує повторювані фрази на для того, щоб досягти особливого ефекту, а також деякі риторичні прийоми, ідіоматичні вирази, щоб зробити історію більш мальовничою. Вона також використовує техніки несподіваного повороту сюжету, багато іронії та жартів, щоб подати читачу картину простодушних людей, які кожен по своєму, борються

за виживання у складні часи, гуртуючись і допомагаючи одне одному.

Підводячи підсумки, на етапі стилістичного аналізу тексту перекладу та оригіналу можна сказати, що стиль мови перекладу добре витриманий та послідовний. Були проаналізовані такі стилістичні прийоми як метафора, синекдоха, епітет, гіпербола, літота, порівняння, евфемізм та іронія. При аналізі спостерігалось найчастіше використання модуляції та скорочення, що свідчить про потребу лаконічного викладу історії українською. Велика кількість розлогих речень англійською в українському перекладі звучить набагато стриманіше. Також помітне часе використання прийому калькування та граматичної заміни, що свідчить про тяжіння перекладачки до дослівного перекладу лексики проте адекватної заміни безальтернативних англійських граматичних структур більш звичними українськими відповідниками. Це також включає в себе визначення різних способів, якими авторка літературного твору передала своє повідомлення, часто за допомогою непрямого або й прихованого шаблону.

2.3 Техніки переносу жанру та стилю із мови оригіналу в мову перекладу (стилістичний аспект)

У цьому підрозділі розглянемо використання саме стилістичних перекладацьких трансформацій та проаналізуємо якість перекладу. З кількості елементів занесених у вибірку можна зробити висновок про високу яскравість стилю авторки, що зумовлено великою кількістю метафор, порівнянь, епітетів, сленгу тощо. Але чи якісним був переклад та яким був стилістичний аспект перекладу спробує окреслити саме цей підрозділ роботи.

У перекладача є вибір: спробувати скопіювати стилістичний прийом оригіналу, у випадку, коли ж це не можливо – перекладачеві необхідно створити

58

власний стилістичний засіб в тексті перекладу, такий засіб, що буде володіти аналогічним ефектом. При передачі тропів – порівнянь, епітетів, метафор, оксюморонів, алюзій і т. п. – перекладачеві кожен раз потрібно прийняти рішення: чи раціонально зберегти їх основоположні образи, або оптимальнішим

рішенням буде заміна образу в перекладі іншим образом [22].

Розглянемо використання стилістичних перекладацьких трансформацій на прикладі роману, таких як *логізація*, *експресивація*, *модернізація* та *архаїзація*. Одним з видів образного порівняння є *метафори*, яких у тексті чимало. **Таблиця 2.2** відображає стилістичні перекладацькі трансформації метафор.

Таблиця 2.2

Відображення метафори при перекладі

I didn't have the heart to tell her, that [12].	Мені забракло сміливості сказати їй це [43].	Метафора, гіпербола	Логізація (not to have the heart – забракнути сміливості)
I wouldn't give you a plugged nickel for anything boiled, would you? [12]	Я за це все ламаного гроша не дам, а ви? [43]	Метафора, риторичне питання	Експресивація (plugged nickel – ламаний грош)
Orange and black shadows dancing on their faces as they drank weak coffee out of tin cans [12]	Руді й чорні тіні танцювали на їх обличчях доки вони сьорбали слабку каву з консервних бляшанок [43]	Метафора, персоніфікація	Експресивація (drank - сьорбати)
After his father left, his mother really went off the deep end [12]	Після того як батько пішов, мати втратила останню клепку [43]	Метафора, гіпербола	Експресивація (went off the deep end – втратити останню клепку)

And I've had to wait on him hand and foot all week [12]	І весь цей тиждень я добросовісно чергувала біля нього [43]	Метафора	<i>Логізація</i> (hand and foot - добросовісно)
---	---	----------	---

Бачимо, що в тексті для передачі *метафор* не вживалися прийоми *архаїзації та модернізації*. Техніка *експресивації* використовувалася частіше, що свідчить про глибше експресивно-емоційне наповнення мови перекладу.

Для передачі *enimetiв* використовувалася така перекладацька трансформація як логізація, що демонструє **Таблиця 2.3**

Таблиця 2.3

Відображення епітету при перекладі

Listen. You old bone cracker [12]	Слухай ти, старий буркутуне [43]	Епітет	<i>Логізація</i> (old bone cracker – старий буркутун)
The sweet pure air of freedom [12]	Солодке, чисте повітря свободи [43]	Епітет	<i>Логізація</i>
Sweet-to-the-bone [12]	Чарівна з голови до п'ят [43]	Епітет	<i>Логізація</i>
It had been an endless procession of long, black nights and gray mornings [12]	Життя перетворилося на нескінченну чергу довгих чорних ночей і сірих ранків [43]	Епітет	<i>Логізація</i>
That Buddy had a million-dollar personality [12]	Той Бадді був хлопцем на	Епітет	<i>Логізація</i>

	мільйон доларів [43]		
--	-------------------------	--	--

Бачимо, що для передачі *epitетів* найчастіше використовувався принцип *логізації*, що свідчить про меншу емоційну складову мови перекладу у порівнянні з мовою оригіналу.

Для передачі *гіперболи* використовувалися такі перекладацькі трансформації як *логізація* та *експресивація*, що демонструє **Таблиця 2.4**

Таблиця 2.4

Відображення гіперболи при перекладі

Honey, they would give you the shirt off their backs, if you asked for it [12]	Люба, вони б із себе останню сорочку зняли, якби їх попросити [43]	Гіпербола	<i>Логізація</i>
And how it had been so shiny and clean you could eat right off the black and white tiles on the floor [12]	Та як там було чисто – усе так блищало, що можна було навіть їсти з тієї підлоги [43]	Гіпербола	<i>Експресивація</i> (so shiny and clean – усе блищало)
A lot of these fellows will eat a rat [12]	Більшість із тих хлопців ладні були з'їсти навіть пацюка [43]	Гіпербола	<i>Експресивація</i> (will eat – ладні були)

Бачимо, що для передачі гіперболи найчастіше використовувався принцип

експресивації, що свідчить про більшу емоційну складову мови перекладу у порівнянні з мовою оригіналу.

61

Для передачі *літоти* використовувалися такі перекладацькі трансформації як *логізація*, *модернізація*, що висвітлено у **Таблиці 2.5**

Таблиця 2.5

Відображення літоти при перекладі

He doesn't have the sense God gave a billy goat [12]	У нього розуму менше, ніж у цапа [43]	Літота	<i>Логізація</i> (billy goat - цап)
And her dumplings were so light they would float in the air and you'd have to catch 'em to eat 'em [12]	А її кнелі були такі легкі, що, здавалося, зараз злетять і ти ловитимеш їх ротом у повітрі [43]	Літота	<i>Модернізація</i> (dumplings - кнелі)

Бачимо, що для передачі *літоти* вперше був використаний метод *модернізації*, оскільки слово 'кнель' було запозичено за французької на початку XIX ст. [33]

Для передачі *порівнянь* використовувалися такі перекладацькі трансформації як *логізація*, *експресивація*, що демонструє **Таблиця 2.6**

Таблиця 2.6

Відображення порівнянь при перекладі

Essie Rue could sing about as well as a cow could	Ессі Рю вмів співати як корова танцювати [43]	Порівняння, персоніфікація	<i>Логізація</i>
---	---	----------------------------	------------------

dance [12]			
------------	--	--	--

I've got kinda a gassy-like feeling [12]	У мене відчуття ніби газу в шлунку [43]	Порівняння	Логізація (gassy like feeling – ніби газу в шлунку)
Screaming like a banshee [12]	Несамовито волаючи [43]	Порівняння, гіпербола	Логізація
He was a big bear of a man [12]	Він був кремезний мов ведмідь [43]	Порівняння	Експресивація (big - кремезний)
There was something about Idgie that was like a wild animal [12]	Але в Іджі було щось від дикої тварини [43]	Порівняння	Логізація
Her ears turned as red as a tomato [12]	Вона так спалахнула, що її вуха стали червоні мов помідори [43]	Порівняння	Експресивація (turned - спалахнути)
It sounded like a jackass in a tin stall [12]	Це було так, наче віслюка замкнули в олив'яній стайні [43]	Порівняння	Логізація (jackass-віслюк)

He was being pulled along with them like a whitecap floating on the crest of wave [12]	І він ішов посеред юрби, плив за течією, наче пінний гребінець на хвилі [43]	Порівняння, метафора	Логізація (crest of wave - хвиля)
With skin like a baby's ass [12]	А шкіра в нього була ніжна як сіднички маляти [43]	Порівняння	Логізація (ass - сіднички)

63

Бачимо, що для передачі **порівнянь** найчастіше використовувався принцип **логізації**, що свідчить про меншу емоційну складову мови перекладу у порівнянні з мовою оригіналу.

Для передачі **іронії** використовувалися такі перекладацькі трансформації як **логізація**, **експресивація**, що демонструє **Таблиця 2.7**

Таблиця 2.7

Відображення іронії при перекладі

Ed was in his den [12]	Ед сидів у своєму лігві [43]	Іронія	Логізація
------------------------	------------------------------	--------	------------------

<p>I don't know what people are using for brains anymore. Imagine those boys: They're terrified to sit next to a nigger and have a meal, but they'll eat eggs that came right out of a chicken's ass [12]</p>	<p>Присягаюсь, я вже й не знаю, що у людей тепер замість мізків. Уяви собі цих хлопців: вони бояться їсти, сидячи поряд із нігером, але не бояться їсти яйця, що вийшли прямісінько з курячої дупи [43]</p>	<p>Іронія</p>	<p>Експресивація (brains – мізки, ass – дупа)</p>
<p>I think it is. Just like I think a bunch of grown men getting liquored up and putting sheets on their heads is pretty damn funny [12]</p>	<p>А ще я думаю, що коли компанія дорослих чоловіків добряче хильнувши напинає простирадла на голови це теж до біса смішно [43]</p>	<p>Іронія</p>	<p>Експресивація (getting liquored up – добряче хильнувши, put – напинати, damn – до біса)</p>

Бачимо, що для передачі *іронії* найчастіше використовувався принцип *експресивації*, що свідчить про більшу емоційну складову мови перекладу у порівнянні з мовою оригіналу. **Рисунок 2.2** демонструє відсоткове співвідношення використання перекладацьких технік.

Відображення стилістичних

перекладацьких трансформацій

Експресивація Логізація Модернізація

Рисунок 2.2 Відображення стилістичних перекладацьких трансформацій

Підводячи підсумки, у підрозділі були проаналізовані метафори, епітети, гіпербола, літота та іронія, та були виділені такі стилістичні перекладацькі трансформації як експресивація, логізація та модернізація. У відсотковому співвідношенні найбільша частка припадає на техніку логізації, що свідчить про меншу емоційну складову мови перекладу у порівнянні з мовою оригіналу.

65

ВИСНОВКИ

Відповідно до поставленого завдання у першому розділі поданий теоретичний доробок з генези дослідження основних характеристик літературного перекладу. Сюди увійшли описи теоретичних та практичних напрацювань як античних вчених (Енній, Есхін, Квінтіліан, Цицерон) так і таких українських перекладачів як І. Франко, М. Костомаров, П. Гулак-Артемівський, Т. Шевченко, Л. Українка та багато інших. Обговорені основні принципи та правила художнього перекладу, які були складені ще у давнину, проте в епоху сучасності та глобалізації не втратили свого значення. Подані декілька визначень перекладу, його типи та види, а також основні завдання. Описані різні види інформації та важливість їх точного перекладу. Також була подана рівнева структура аналізу перекладу

Далі були означені характеристики стилю та жанру у контексті

літературного перекладу. На які особливості стилю слід звернути увагу при перекладі, які типи інформації мають найбільше значення для точної передачі стилю та жанру. В останньому підрозділі першого розділу було коротко охарактеризовано основні властивості стилю белетристики функції цього стилю та специфіка.

Відповідно до поставленого завдання другий розділ присвячений аналізу жанрово-стилістичних особливостей перекладу. На першому рівні аналізу, лексичному, було проаналізовано більше як 300 лексичних одиниць, з яких були виділені жаргон, сленг, діалектизми, поетичні книжні слова та терміни. У тексті відчувався акцент на історичний контекст, адже були використані такі вузькопрофільні терміни як *hobo*, альтернативні, архаїчні форми написання слів, такі як *axe*, або й діалектні форми на кшталт *cain't*. Неформальний виклад історії аргументований особливостями життя кожного з персонажів роману, адже історія відбувається в нелегкі часи Великої Депресії у США.

Часто застосовувався прийом експлікації та заміни термінів, для яких немає відповідників. Також в лексиці мови перекладу були збережені расові стереотипи та термінологія. Окрім того, було відмічене часте використання

66

ментальних дієслів, членування речень, відмінності пунктуації в обох мовах, використання дієслів теперішнього часу на позначення минулих подій тощо. Відповідно до поставленого завдання також були проаналізовані особливості та типи перекладацьких трансформацій. У першому підрозділі був зроблений акцент на лексико-граматичні типи трансформацій. В результаті аналізу можна сказати, що стиль мови перекладу добре витриманий та послідовний. При аналізі спостерігалось найчастіше використання модуляції та скорочення, що свідчить про потребу лаконічного викладу історії українською. Велика кількість розлогих речень англійською в українському перекладі звучить набагато стриманіше.

Також помітне часте використання прийому калькування та граматичної заміни, що свідчить про тяжіння перекладачки до дослівного перекладу лексики проте адекватної заміни безальтернативних англійських граматичних структур

більш звичними українськими відповідниками. Це також включає в себе визначення різних способів, якими авторка літературного твору передала своє повідомлення, часто за допомогою непрямого або й прихованого шаблону.

Також відповідно до завдання була здійснена спроба окреслити стилістичний аспект використаних перекладацьких трансформацій. У підрозділі були проаналізовані метафори, епітети, гіпербола, літота та іронія, та були виділені такі стилістичні перекладацькі трансформації як експресивація, логізація та модернізація. У відсотковому співвідношенні найбільша частка припадає на техніку логізації, що свідчить про меншу емоційну складову мови перекладу у порівнянні з мовою оригіналу.

67

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Anderman G., Rogers M. Translation Today. Trends and Perspectives. Clevedon : MPG Books Ltd, 2003. 243 p.
2. Anejda Rragami. "Analysis of the translation process from source language texts to their corresponding target language texts". Folia Linguistica et Litteraria 59-66.
3. Basnett-McGuire S., Translation Studies, New York Methuen, 1991. Print. 4.
- Bell, Roger T. Translation and Translating: Theory and Practice. London: Sage, 1992. Print.
5. Biel, Łucja "Genre analysis and translation." In: Kirsten Malmkjøer (ed.) The Routledge Handbook of Translation Studies and Linguistics. London and New York: Routledge, 2018, 151-164.
6. Brooks R. The Challenges of Translating Literature. 2017. URL: <https://www.kinternational.com/blog/the-challenges-of-translating-literature/> (date of access: 15.11.2021).
7. Burton-Roberts, N., Analyzing Sentences: An Introduction to English Syntax, Longman, 1989. Print.
8. Cambridge Dictionary | English Dictionary, Translations & Thesaurus. URL:

<https://dictionary.cambridge.org/ru/словарь/английский/nigger> (date of access: 15.11.2021).

9. Conrad S., Biber D. Register, Genre, and Style. Cambridge University Press, 2019. 420 p.
10. Dryer, Mathew S. Language Typology and Syntactic Description. Oxford University Press, 1989. Print.
11. Fairclough, N., Analysing Discourse. Textual analysis for social research. London: Routledge, 2003.
12. Flagg F. Fried green tomatoes at the Whistle-Stop Cafe. New York : Random House, 1987. 403 p.
13. Franklin, V., An Introduction to Language. Wadsworth, 2003, Print.
14. Gazdar, G., Pragmatics: Implicature, Presupposition and Logical Form. Academic, 1979. Print.
15. In Cap, P. & U. Okulska (eds) Analyzing Genres in Political Communication: Theory and Practice: 2013, 1-26.
16. Language units and levels of their faithful translation. URL: https://studopedia.com.ua/1_348393_LANGUAGE-UNITS-AND-LEVELS-OF-THEIR-FAITHFUL-TRANSLATION.html (date of access: 15.11.2021).
17. Miller, C. R., Genre as social action. Quarterly Journal of Speech, 1984. 70, 151- 167.
18. Miššiková, G., Linguistics Stylistics, Filozofická Fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra, 2003. Print.
19. Newmark, P. A. Textbook of Translation. New York Prentice-Hall International, 1988. Print.
20. Nida, E., Language Structure and Translation. Leiden Brill, 1964. Print.
21. Ogden C. K., Richards I. A. The Meaning of Meaning. 8th ed. Harcourt Brace, 1946. 387 p.
22. Richard W.J., Pragmatics and Cinematic Discourse. Lodz Papers in Pragmatics, (8), 2012, 4-14.

23. Stalnaker, R., Pragmatic Presuppositions. Oxford University Press, 1972. Print.
24. Swales, J. M., Genre Analysis. English in academic and research settings. Cambridge: Cambridge University Press, 1990.
25. The belles-lettres style URL: <http://estylistics.blogspot.com/2010/10/belles-lettres-style.html> (date of access: 15.11.2021).
26. Ukrainian Translation: Tradition of Literary Translation. Language Translation Help. Get Translation That Works. URL: <https://www.language-translation-help.com/ukrainian-translation.html> (date of access: 15.11.2021).
27. What Are the Different Characteristics of Fiction? 2021. URL: <https://www.infobloom.com/what-are-the-different-characteristics-of-fiction.htm> (date of access: 15.11.2021).
- 69
28. What is literary translation and what are its features. URL: <https://translate.jurklee.ua/en/chto-takoe-hudojestvennyiy-perevod/> (date of access: 15.11.2021).
29. Yatspeak: The History of “Axe” Instead of “Ask”. Chris Dier. URL: <https://chrisdier.com/2015/10/24/yatspeak-the-history-of-ax-instead-of-ask/> (date of access: 15.11.2021).
30. Академічний тлумачний словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s/neghry> (дата звернення: 15.11.2021).
31. Бархударов Л. С. Язык и перевод: Вопросы общей и частной теории перевода. М. : ЛКИ, 2008. 2-е изд. 240 с.
32. Виноградов В. С. Перевод: общие и лексические проблемы. Учебное пособие. 3-е изд., перераб. М. : КДУ, 2006. 240 с.
33. Володіна Т.С., Рудківський О.П. Загальна теорія перекладу для першого (бакалаврського) рівня. Навч.-метод. посібник. К.: Вид. центр КНЛУ, 2017. 296 с.
34. Гончаренко О. П. Доля українського художнього перекладу. Дніпропетровськ: ДНУ, травень 2007. URL: <http://dnuzhurfak.livejournal.com/3789.html>

35. Етимологічний словник української мови: В 7 т. – Т. 1: А–Г. Ред. кол.: О. С. Мельничук (гол. ред.), І. К. Білодід, В. Т. Коломієць, О. Б. Ткаченко. АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. К.: Наукова думка, 1982. 632 с.
36. Литвин І. М. Перекладознавство. Науковий посібник. Черкаси: Видавництво Ю. А. Чабаненко, 2013. 288 с.
37. Кальниченко О. А. Теорія перекладу : підручник. Харків : НУА, 2017. 65 с.
38. Коптілов В., Теорія і практика перекладу: Навч. посіб. К.: Юніверс, 2002. 280 с.
39. Левицька Т., Фітерман А. Теория и практика перевода с английского на русский. Издательство литературы на иностранных языках. Москва, 1963.
40. Селіванова О. О. Основи теорії мовної комунікації. Черкаси: Видавництво Чабаненко Ю. А., 2011. 350 с.

70

41. Селіванова О. О. Світ свідомості в мові. Мир сознания в языке. Монографічне видання. Черкаси : Ю. Чабаненко, 2012. 488 с.
42. Совпенко М. О., Лінгвокультурний та прагматичний аспекти перекладу політкоректної лексики в англomовних медійних текстах : магістерська дисертація. Київ, 2018. 231 с.
43. Флегт Ф., Смажені зелені помідори в кафе «Зупинка»/ Перекл. з англ. Дар'ї Петрушенко. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 320 с.
44. Фоміна Л. В. Методичні рекомендації з дисципліни «Особливості перекладу художніх творів» для студентів заочно-дистанційної освіти спеціальності «Переклад». Д.: Державний ВНЗ «Національний гірничий університет», 2015. 164 с.
45. Шляйєрмахер Ф., Про різні методи перекладу. 2002. Р. 65-94. URL: <https://doi.org/10.1515/9783110903270.65> (date of access: 15.11.2021).